

কাম-কপ

ত্রিভিষেকব নেওন

শ্রীমতী আজলীতৰা নেওগৰ আলিবাৰা আৰু দুকুৰি ডকাইত

“এনে শিকিত মাতৃ আৰু লৰা-ছোৱালী কম যি এই সাধুটোৰ
বিবয়ে অলপ-নহয়-অলপ নাছানে। আমাৰ অসমীয়া ভাষাত তাক
উলিয়াই দি শ্রীমতী নেওগে বৰ ভাল কাৰ্য্য কৰিলে। কিতাপৰ ভাষা
ভাল, গঢ় ভাল।...লিহু আৰু দামী হুই ফালৰপৰা তেওঁৰ গাত সাহিত্যৰ
শ্ৰেণী আছে। এনেকুৱা বস্তু আমাৰ আইটীৰ পৰা আমি আৰু
বিচাৰিলোঁ।”

আইটী, কাতি, ১৮৫৩ শক

“...শ্রীমতী নেওগ আইমেটৰ লেখনীৰপৰা ওলোৱা এই পুথিখন
অসমীয়া গল্প সাহিত্যলৈ এটি নতুন দান। বচনৰ সবল, শ্ৰাৱণ আৰু
হৃদয় ভাৱলৈ চাই অমলিআৰা উৎকৃষ্ট শিল্পপাঠ্য হৈছে।...
আইমেটৰ হুহুৱা বচনাই তৰিয়াতলৈও আমাৰ সাহিত্য উৰাল পুঠ কৰাত
সহায় কৰিব বুলি আশা কৰিছোঁ।...”

আইটী, ১২ আষোণ ১৮৫৩ শক

“...কেচ !• বেছি হোৱা নাই। হুপা বন্ধা ভাল।...এই এখানমান
পুথিখনত হুথিখাত আবখ্যোপভাসৰ “এহেজাৰ এৰাতিব” এটা সাধু
সবল সৰুৰ ভাৱে অসমীয়ালৈ ভাটি অসমীয়া ৰাইজৰ মলাগৰ পাত্ৰী
হৈছে। আশা কৰোঁ দেখিকাই তেওঁৰ হুযোগ লিহু আৰু দামীৰ পৰা
অলপ কৰি তৰিয়াতলৈও দিখোৱাৰে মাতৃভাষাৰ সেৱা কৰিব।”

অমলিআৰা. পৰ, ১৮৫৩ শক

কাম-ৰূপ

(দৃষ্টকাব্য)

অকাল বসন্ত, মদন-ভয়, মদন-উদ্ধাব আদি
ঘটনামূলক পাঁচ অঙ্কীয়া পৌৰাণিক
নাটক

শ্রীডিম্বেশ্বৰ নেওগ

শ্ৰীত

১৮৪৬

প্রথম তাণ্ডবন

১৮৫৩

প্রিন্টাৰ—শ্রীবাজেন্দ্ৰলাল সবকাৰ

কাত্যায়ণী মেসিন প্রেস

৫৯১ নং শিবনাথায়ণ দাস লেন, কলিকাতা

বেচ ১০ আঠা অশা

আগবন্ধ

দহ বছৰৰ আগৰ কথা, “কামৰূপ” আৰু “কুণ্ডিল কুঁৱৰী” নাট দুখন,—আগৰখন অমিত্ৰচন্দ্ৰ আৰু পিছৰখন গদ্যত,— একেহাতে লিখিবলৈ লওঁ। তাৰ পিছতে, “কাম-ভঙ্গ” “অকাল বসন্ত” বুলি সুকীয়া নামেৰে ইয়াৰ দুটি অল্প “বাহীত” আৰু “কুণ্ডিল কুঁৱৰী” প্ৰথম অল্প “আশা হিতৈষীও” ওলায়। ইও আঠ বছৰ মানৰ আগৰ কথা।

মেটাবলিকৰ “ব্লু বাৰ্ড” আদি নাটকৰ অনুসৰণত তেতিয়া জসমীয়াত সম্ভৱ পোনেই এই নাটকৰ “অকাল বসন্ত”ই ছপা হৈ ওলাইছিল; কিন্তু ইয়াৰ ভিতৰতে এই বাঁতিৰ দুই এখনি নাট বগা আৰু ছপা হোৱা দেখা গৈছে। তথাপি সেই সময়ত ই এই বিষয়ৰ প্ৰথম চেষ্টা আছিল, এই আশ্বাসকে লৈ বহুত দিনৰ মূৰত নতুন আশ্বাসেৰে নাটখনি বাইজৰ আগলৈ উলিয়া চল।

“God approves the depth, not the tumult of the soul.” হব-গোবী পৰিণয়ৰ আগৰ কাম-চেষ্টা “tumult.” গতিকে সি অৱশ্যে বিফল। মদন-ভঙ্গ সেই দৃশ্টেৰে কাঠ-সংস্কাৰ মাত্ৰ। তাৰ পিছত আহিছে “depth.” হব-গোবী-বসন্তত কামৰ অৰূপ জন্ম। এয়ে হল কাম-ৰূপ !!

পুৰাণৰ সাধুটো অস্তিত্বঃ মই এইদৰেই বুজিছোঁ আৰু এই নাটকত এনেদৰে ব্যাখ্যা কৰিবলৈ যত্ন কৰিছোঁ। এই বিচাৰত যদি মই ভুল কৰা নাই, তেনেহলেই মোৰ যত্ন সফল বুলি মানিম।

ষোৰহাট

১ শাওন, ১৮৫৫

শ্ৰীভিষ্ণেশ্বৰ নেওগ

ପିତୃତୁଲ୍ୟ ପବନ ପୂଜନୀୟ

ସୁନାଦେବ

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲୋକନାଥ ନେତ୍ରଗବ

ଶ୍ରୀଚରଣ

ভাণ্ডারীয়াসকল

পুৰুষ

ইন্দ্র, মদন, হিমালয়, নাবদ, বসন্ত, সমীৰ,

শঙ্কৰ, সম্ভব, কৃষ্ণ, প্রহ্লাদ, ব্রহ্মা,

নন্দো, দূত, দাস

স্ত্রী

বতি, মানসী, পার্শ্বতী, জয়া, বিজয়া, কল্লিণী,

মেনকা, অঙ্গবাসকী, দাসী

চৰাই

কুলি, কেতকী, হেঁতুলকা, ফেঁচু, টিপটী,

দহিকতবা, জিলি, ভোমোবা

ফুল

পঞ্চশৰ, কেতকী, নাহৰ, চেনিচম্পা

কপৌ, পলাশ

আকাশী-বাণী

PLEASE DON'T
UNDERLINE, MARK, DAMAGE OR TEAR
ANY PAGE OR PICTURE.

CURZON HALL LIBRARY- GAUHATI

কাম-ৰূপ

প্ৰথম অঙ্ক

প্ৰথম দৃশ্য

ইন্দ্রব বাজসভা

সভাসদসকলৰ মাজত বাজসিংহাসনত ইন্দ্র অতি উৰিষ্যচিত্তে
বহি আছে ; সকলোৰে যেন কাৰাবাব আগমন অপেক্ষা
কৰিছে । এনেতে মদন সোমাই আহি
ইন্দ্রক অতি বিনীতভাৱে
সেৱা জনায় ।

মদন—জনাওঁ প্ৰণাম, স্বৰ্গৰাজ ! কিবা হেতু
অধীনক অনালে মতাই ? কিবা প্ৰিয়
কাৰ্য্য মই দেৱতাৰ কৰিম সাধন ?

ইন্দ্র—জনা হেৰা বতিপতি ! বজ্ৰৰ আঁহিৰে
তুমি মোৰ অৰ্দ্ধিতীয় সহায় শূন্য ;
বজ্ৰৰ শক্তিয়ে যদি মানে পৰাভৱ,
ইন্দ্রৰ অব্যৰ্থ অন্ত তুমি ! পঞ্চশৰ ?

মদন—আজ্ঞা হক, দেৱমণি ! সাধাৰ অৰ্দ্ধিত
মদনৰ, নোহে যদি সেই কাম ; তেনে
এতিয়াই এই ভূভ্যে ফুলৰ ধনুৰে
চুবাব কৰি এই তিনিও কুবন,

দিবহি পেলাই সেই বাঞ্ছিত বতন
 দেৱৰাজ মহেন্দ্ৰৰ চৰণ-তলত ।
 স্বৰ্গ মৰ্ত্য পাতালৰ সীমাৰ মাজত,
 কোনে মহা তপ কৰি, ইন্দ্ৰৰ আসন
 আশঙ্কাত কঁপায় সঘনে ? মোৰ এই
 ফুলৰ ধনুৰ দৰে, কোন সুন্দৰীৰ
 ক্ৰয়গলে হানি থই প্ৰভুৰ হৃদয়,
 ছলনাৰ কুটিল জালত মেৰিয়াই
 নিষ্ঠুৰ নিষাদ-প্ৰাণ দেখায় নিতৰ্ভ ?
 আজ্ঞা হক, এতিয়াই বাঞ্ছি সেই জন
 সাঁপি দিওঁ স্বৰ্গৰাজ ইন্দ্ৰৰ পদত ।
 সাক্ষাৎ শঙ্কৰো যদি দানত মগন,
 স্বৰূপ সতীও যদি আছে নিজে সেই
 প্ৰণয়ৰ কুটিল দৃষ্টিৰে ; তেন্তে মোৰ
 ই ধনুৰ এপাত শৰতে, পৰিবহি
 লুপ্তিত শৰীৰ হই প্ৰভুৰ পাৱত ।

ইন্দ্ৰ— সুমধুৰ বীৰোচিত তোমাৰ বচন
 শুনি ভ্ৰূণ হলেঁ।। কিন্তু এটি কথা—
 কলা তুমি এতিয়াই, হৰৰ চিতকো
 সহজেই টলাব পাৰিবা ; পাৰিবানে,
 সঁচাকৈয়ে নিশঙ্কোচে কৰিব ই কাম ?
 পৰমাত্মা ধ্যান কৰি যোগত মগন
 থাকোঁতে শঙ্কৰ, পৰিবানে ছল চাই
 ছানি দিব ফুল-শৰ হৰৰ বুকতন।

মদন—আজ্ঞা দিলে স্বৰ্গৰাজে পালিম আদেশ ।

ইন্দ্র—ভয়ত নহবা তুমি ব্যৰ্থ মনোৰথ ?

মদন—কদাপিও তেনে হব নিদিম মনক,

হৰক টলায় বুলি কবিলোঁ শপত ।

ইন্দ্র—তেন্তে অতি সজ্ঞ কথা ! সজ্ঞ, বতিপতি !

শুনিছা নহয় তুমি, তাবক অশ্রুবে

কিদৰে নো নকৰিছে দেৱৰ দুৰ্গতি ?

উল্লেখি পুনৰ তাক, নুজাৰোঁ তোমাৰ

লোকৰ দুখত পমা হিয়াৰ সন্তাপ ।

যিদিনা উদয় হল দেৱ-আকাশত

তাবকৰ প্রতাপ-মার্তণ্ড, ছুপৰৰ

তৰাটিৰ দৰে তেৱে ইন্দ্রৰ ইন্দ্রদে

লাজত ঢাকিলে মুখ মেঘৰ আঁৰত !

চন্দ্র সূৰ্য্য বায়ু আদি দেৱতাসকলে,

তাবকৰ প্রতাপৰ ইন্দ্রজাল দেখি

হেৰুৱালে দেৱতৰ মায়া ; অহুবোবে

পাহৰিলে স্বৰ্গৰাজ ইন্দ্রৰ আদেশ ।

এতিয়া স্বৰ্গত আক আগৰ সিদৰে

নিবিলায় সুকয়ে পোহৰ ; চন্দ্রদেৱে

কিৰণৰ শাস্তিৱৰ্ণী লই, নন্দনক

নন্দনীত নকৰে আকউ ; বই বই

জুৰ বায়ু বলা নাই অমৰাৱতীত ;

বাতুৰ গতিও আজি নাই সেইদৰে ।

সকলোটি নিশ্চন্দ নিৰ্বাক । কিন্তু এই

সবাওটি মিলি, বঙমনে আছেগই
ভাবক-পুৰীত, পৰিহাস কৰি কৰি
দেৱতাৰ এনে হীন ভাগ্য-বিপৰ্যায় !

মদন—কিনো উপায়েৰে, স্বৰ্গৰাজ ! হৰক বিজ্বিলে
ফুলশৰে, দেৱতাৰ পৱিত্ৰ মঙ্গল
পাৰে বাক মোৰপৰা হব সজ্বটত ?

ইন্দ্ৰ—শুনি যোৱাঁ, পঞ্চশৰ ! তাকো মোৰ মুখে ।

অমৰণ বৰ তাক দিছিল ব্ৰহ্মাই ;
কিস্ত সেই ব্ৰহ্মায়ে এতিয়া, সাপী হই
দংশি মোক, উদ্ধাৰিব খোজে বৈদ্যকপে ;
শঙ্কৰৰ ঔৰসৰ এটি সন্তানেহে
ভাবকক বধিব পাৰিব, এই বাৰ্ত্তা
দিছে মোক কই । আনফালে, আছে সেই
মহেশ্বৰ যোগা! কণ্ঠা হিমাদ্ৰি তনয়া,
যাৰ ৰূপ-গৰিমা অতুল ; তেৱোঁ আজি
প্ৰথমৰ যৌৱনৰ ছৱাব দলিত !

তেওঁৰেই সেন্দূৰীয়া প্ৰেমৰ পদূলি
সজাব লাগিব তুমি স্নশোভন কৰি
মহেশ্বৰ প্ৰাণৰ বাবে । ইফালেদি
গইছে নাৰদ ; হিমাদ্ৰিক কই তেওঁ
মহেশাশ্ৰমত, পাতি দিব পাৰ্ব্বতীক
শঙ্কৰৰ চৰণ-সেৱিকা । আন পিনে
সমীৰ বসন্ত আদি লগবীক লই
পাতি দিবা ডাঙে গই মাধৱীৰ মেলা ;

আক তাতে চল চাই, চোকা শব হানি

মিলন-আকুল প্রাণ কবিবা দুইকো ।

মদন—উত্তম ব্যৱস্থা এয়ে । নাৰদৰ উপদেশে’

উমা যদি পাৰে হব আশ্রম-সেৱিকা,

আক কি লাগিছে মোক ! ততালিকে

অকাল বসন্ত মই কৰিম সূচনা ।

গছে গছে ফুলে ফুলে ব’ব বই বই

মাধৱীৰ মৃদুল হিল্লোল ; কাননত

কোকিলৰ কণ্ঠস্বৰ শুনি, মহেশ্বৰ

পৰাণতো দাকিব মদনে ! সাজু হই

থাকি মই, ইন্দ্র বজ্জতো’ স্নকঠোৰ

অব্যর্থ কুসুম-শব এৰিম তেতিয়া ।

মাগিলোঁ মেলানি, স্বৰ্গৰাজ । আপোনাৰ

প্ৰতিজ্ঞা নাপালি মই নাহিম উলটি ।

ইন্দ্র—যোৱী, তুমি জয়যুক্ত হোৱী, বতিপতি !

পুনৰ সেবা জনাই মদন ওলাই যায় ।

জিলিঙনি দেখিছোঁ আশাৰ ! এতিয়াও

হোৱা নাই অন্তিমিত ইন্দ্রৰ প্ৰভাৱ !

দেৱতাসকল, যোৱী সৰে ঘৰাঘৰি ;

বসন্তক জিৰাণ ময়ো শাস্তিৰ মোহত ।

সকলো দিহিদিহি যায় ।

— — —

দ্বিতীয় দৃশ্য

ঔষধিপ্রস্তুত বজাৰ কাৰেঙ্

গ হীন 'এখ' জিলা আসনত হিমালয় আৰু মেনকা বহি কথা হৈছে ।
হিমালয়ৰ আকাশ ছোৱা শুকুলা কিবীটিত পুৱাৰ প্ৰথম
বদ-চেৰেঙা পৰি তৰবিবাইছে ।

হিম—পৰম তপস্যা বলে' পালোঁ আমি, প্ৰিয়ে !

জীৱন-বতন এই তনয়া-প্ৰতিমা ।

সাঁচি ৰোৱা পাপ-পুণ্য সিটো জন্মৰ,

স্মৃতি-তৃষ্ণাতি যত পূৰ্ণ সাধনাৰ

নিশ্চয় সকলো মিলে এই জীৱনত;

সেই অনুসাৰে দিয়ে ভাগ্যই বিলাই

হাঁহি-অশ্রু জীৱন-পথত । পিছে, বাণি ।

যৌৱন-সূৰ্য্যৰ নৱ কিৰণ-নিশ্চালি

পাৰ্বতীৰ পৰিছে শিৱত ; সেইদেৰি

দিঠকতে সপোনৰ মোৰ ; পশু-পখী, তক-

লতা সকলোৰে মাজে, উঠিছে শিয়'ৰি

প্ৰাণময় প্ৰেমৰ মূৰতি ; সৰ্বময়

বিৰিঙি পৰিছে নৱ যৌৱন আভাস ।

মেনকা—বুজিছোঁ সকলো, নাথ ! সুমলীয়া

গোবী মোৰ, ভৰি দিছে নৱ যৌৱনত ।

কিন্তু, নাথ ! কজাৰ কাৰণে বাক মোৰ

যোগা বৰ ক'ত স্থিৰ হল ? কেতিয়াই

কলোঁ মই ! দিলে জানো কিবা মন-কাণ ?

হিম—কি কোৱাঁ, মেনকা, তুমি ? সহস্ৰ অধিক
 মোৰ পুত্ৰ আৰু কন্যাৰ মাজত যিটি
 জীৱন-শ্ৰদ্ধাপ ৰূপ মোৰ, সেইটিক
 নাপালে উচিত বৰ, দিওঁ কোন সতে ?
 বিচাৰিলে ত্ৰিভুবন তন্ন তন্ন কৰি
 পাওঁ পাত্ৰ কৰবাত দুজন এজন ;
 তাকো বাক, চোৱাঁ ভাবি, হঠাতেই গই
 কোন সাহে দিওঁ যাচি ই হেন বতন ?

মেনকা—বুজাঁ নাই জানো সিটো মই ? ইফালেও—
 এনেতে দূত সোমাই আহি সেৱা জনায় ।

দূত—মহাৰাজ ! দুৱাৰত দেৱৰ্ষি নাৰদে
 নিবেদিত্তে আপোনাৰ সাক্ষাৎ অচিৰে ।
 হিম—জনাগই মহৰ্ষিক বজাৰ বিনয় ।

দূত শলাঠ যোৱাত নাৰদ সোমাই আহে । হিমালয়
 আৰু মেনকা দুয়ো ঠিৱঠি আসন দিয়ে ।

প্রণমো চৰণ, ঋষিৰাজ ! জানো দয়া কৰি
 কিবা শুভ উদ্দেশ্যেৰে আজি হঠাতেই
 পদাৰ্পণ কৰিলোঁহি পৰ্ণ কুটিৰত ?

নাৰদ—মহাৰাজ, আছে মোৰ উদ্দেশ্য মহান ।
 শুনিছোঁ, তোমাৰ আছে পাৰ্ৱৰ্তী নামেৰে
 কপে-গুণে দিবা কন্যা এটা ; তেওঁলৈকে
 যোগ্য পাত্ৰ পোৱা নাই তিনিও লোকত ?

হিম—শুনিছে আপুনি ভেষ্টে সত্য কাহিনীকে ।

নাৰদ—দেখুৱাই দিওঁ যদি উপযুক্ত বব.

কবিবা নে তুমি তাৰ যুগুত বিধান ?

হিম—ভদুপৰি, বাকুখাই বম চিৰকাল

দেৱৰ্ষি নাৰদৰ চেনেহ-পাশত ।

নাৰদ—নাভাবানে শঙ্কৰেই তোমাৰ কন্যাৰ

উপযুক্ত পাত্ৰ অতি, সৱাৰে মাজত ?

হিম—উপযুক্ত পাত্ৰ সঁচা । পিছে, হে দেৱৰ্ষি !

কোন সাহে আগ বাঢ়েঁ এনে প্ৰস্তাৱেৰে ?

নাৰদ—মোৰ উপদেশ ভেঙে লোৱা, গিৰিৰাজ !

ডাঙৰ ঠেলাত, সকু হই সবকাই

জ্ঞানীৰ ধৰম । শঙ্কৰৰ অনুৰক্তা

তোমাৰ কন্যাক, আশ্ৰম-সেৱিকা ৰূপে

নোৱাৰিবা স্থান জানো দিব সহজতে ?

হিম—শুনিছোঁ, শঙ্কৰ বোলে বহিছে যোগত ;

বাখিব এতিয়া জানো মোৰ তনয়াক.

আশ্ৰম সেৱিকা ৰূপে মহেশে কাষত ?

নাৰদ—মানি লোৱা কথা মোৰ ; বাখিব শঙ্কৰে ।

হিম—নমৰে সন্দেহ, প্ৰভু ! আশ্ৰম-সেৱিকা

হলে বা কিৰূপে হয় উমাৰ বিবাহ ?

নাৰদ—ভাৰ্যা নাই শঙ্কৰৰ পাৰ্শ্বভী বিহনে ।

শুনা ভেঙে পূৰ্ণকথা ; এৰেঁ দন্ধ-হুতা,

সতী নামে সিটো জনমত, স্বামী হেতু

কৰিছিল জীৱন উছৰ্গা । পুণ্য-বলে

পুনু তেওঁ পাব স্বামী হবক নিশ্চয় ।

জানা তোমা দুয়োটিবে তপসীয়াৰ গুণে
পুনৰ্জন্ম পালে তেওঁ তোমাৰ ঘৰত ।
সংসাৰৰ কোনো ব্যৱধান, নোৱাৰিব
ভাঙি দিব ইজন্মৰ পুণ্য পৰিণয় ।
নিমিত্তৰ ভাগী তুমি হোৱাঁ, মহাৰাজ !

নাৰদ ওলাই যোৱাত দুয়ো প্রণাম জনায় ।

হিম—নাপাহৰোঁ মহৰ্ষিৰ দয়া কোনো কালে !
চোৱাঁ, শ্রিয়ে ! কেনে মহা সিদ্ধিৰ ক্ষণত
দৈৱিক উপায় আনি মিলায় ঈশ্বৰে !
যেনে তেনে উপায়েৰে শিৱৰ হাতত
সঁপি দিব পাৰোঁ যদি এই তনয়াক,
অভীষ্ট সিদ্ধিৰ আশা নহয় দূৰত ।

মেনকা—মানিছে অস্তৰে মোৰ নাৰদৰ কথা ।
কিন্তু, নাথ ! আলমুৱা পাৰ্কৰীয়ে মোৰ
আশ্রমৰ কষ্ট বাক সহিব কিদৰে ?

হিম—স্বভাৱতে সিদ্ধ তাই যোগী শৰুৰ
শুশ্ৰূষাৰ সকলো কামতে ; সেইবাবে,
সমূলি নিদিওঁ ঠাই আশৰ্কা হিয়াত
নহব শিৱৰ উমা সুষোৰ্গ্যা গৃহিণী ।

দৃশ্যপট মলনি

তৃতীয়া দৃষ্ট মাধৱীৰ শোৱনি ঘৰ মাধৱীৰ গীত

আহাঁ আহাঁ, সখি ! আহাঁ ;
 মোহন অতিথি ! আহাঁ !
 বাহুত তুমি, অগাচিতে আহি
 হৃদি-আসনত বহাঁ ।
 কিনো মট স্তভাগিনী !
 বিবহ-শয়ান সাজি,
 ঘুমটি-মগন থাকোঁতে, হে প্ৰিয় !
 দিলা দেখা আহি আজি ।
 (মোৰ) জঁয় পৰা মালাধাৰি,
 বিবহ-বিবস এখনি হিৰা ;
 চৰণ-পৰশে পলকে পলকে,
 ইনো কি সবগী মায়া !!

গীত শেষ হোৱাৰ লগে লগে ফুলাম লত্ৰাৰ কিৰীটিৰে বসন্ত সোমাই আহে
 মাধৱী—কিয় আজি অগাচিতে প্ৰিয় বসন্তৰ
 মোহন মূৰতি হল হঠাতে উদয়
 মাধৱীৰ ভাগ্য-অচলত ? আহাঁ, আহাঁ ;
 এখনেকো ক্ষদুৰ দুৱাৰ দলিত
 বহি থাকি তুমি, মোৰ আকুল অতিথি !
 নিদিবা প্ৰাণত হানি বিবস আঘাত ।
 কোৱাঁ, শত স্নমধুৰ অতীত স্মৃতিৰ
 প্ৰেহেলিকা ভেদি, শত নিশাৰ সপোন
 পাব হই অহা নৱ প্ৰভাতৰ দৰে,

খুন্দিয়ালা আহি কিয় হৃদি-মন্দিৰ
 বন্ধা দুৱাৰত মোৰ ইমান পুৱাতে ?
 বসন্ত—এতিয়াও পুৱা হোৱা নাই ; কিন্তু, মোৰ
 প্ৰেয়সী মাধৱি ! সময়াসময় জ্ঞান
 হেৰুৱাই মই, তোমাৰ দ্বাৰত আজি
 থিত দিছোঁ। প্ৰণয়ৰ পথিক বোশেৰে
 পিয়াহত ছাটিফুটিকই ; নিয়া যদি
 মেলি সেই হৃদয়ৰ বন্ধন দুৱাৰ ! —
 মাধৱী—সঁচাই এতিয়া যদি পুৱা হোৱা নাই,
 গুপ্ত তোমাৰ এই প্ৰিয় সমাগম,
 শতক বৰেণ্য তেনে অভিনাটিকাৰ
 আজি এই গোপন দুৱাৰ। বাধা দিয়া
 বিৰিখৰ ফলেইহে অতি সুমধুৰ !
 কিন্তু প্ৰিয় ! নেমেৰাবা বাক্যৰ জালেৰে ;
 কোৱাঁ অকস্মাতে কিয় দিলা দৰ্শন ?
 বসন্ত—শুনা মোৰ মধুৰ মাধৱি ! প্ৰিয় সখা
 কন্দৰ্পৰ ইচ্ছা অনুসাবে, আমি গই,
 মহেশ্বৰ আশ্ৰমত পাতি দিব লাগে
 সৌন্দৰ্য্যৰ নতুন পোহাৰ ; প্ৰকৃতিৰ
 প্ৰাণে প্ৰাণে লাগিব তুলিব মাধুৰীৰ
 সুচঞ্চল কোমল লহৰী ; অভিনৱ
 পুষ্পৰ কৰি দিব লাগিব শাসিত ।
 হব লাগে তাত এনে উন্মাদ বিপুল,
 হয় যেন হৰগৌৰী মিলন-আকুল ।

মাধৱী—অতি সজ্জ কথা ভেনে, শিয় ! পিছে জানো

সমীৰৰ কামলই পঠালা বাতৰি ?

বসন্ত—সোৱা চোৱাঁ এইফালে আহে সমীৰণ ।

ফিৰফিৱীয়া পাতুল পাটৰ সাজ পিন্ধি সমীৰণ সোমাই আহে ।

বুজিছা নহয় তুমি কৰ্ত্তব্য তোমাৰ ?

যোৱাঁ তেন্তে, আগমনী গোৱাঁ বসন্তৰ ।

দেখিলে তোমাক যোৱা গছ-লতাবোৰে

নৱ সাজ পিন্ধিব পুনৰ ; কলিবোৰে,

তুমি গলে, পেলাব মিচিকি হাঁহি মাৰি ।

তোমাৰ লগত যাব শিয় সজা মোৰ

কোকিল কেতেকী আদি বিবিধ গায়ক ;

সকলোৰে সঙ্গমত আশ্ৰমবাসীয়ে

উছৱৰ পাব পৰিচয় । তুমি গই

এইদৰে উচটাট দিবা সকলোকে,

কামে যেন মহেশকো বিহে ততালিকে ।

সমীৰ—আহিছো শীতল মই উন্মাদনা মানি ;

মাধৱী বসন্ত দুয়ো আই পিছে পিছে ।

ওলাই যায় ।

বসন্ত—অভিনৱ ! অভিনৱ এই আয়োজন !!

সৃষ্টি-পাতনিৰে পৰা হোৱা নাই এনে

বসন্তৰ অপূৰ্ব সন্তোষ ! লিখা বৰ

ই কাহিনী, প্ৰকৃতিৰ অমূল্য গ্ৰন্থত ।

দুয়ো ওলাই যায়

চতুৰ্থ দৃশ্য

বসন্তৰ মেলা

বতি-মদনৰ গীত-নাচ

বতি—ফুলে-পাতে, বাটে-ঘাটে

নতুন সুখৰ নতুন মেলা ।

মদন—আহাঁ, সখি ! তাতে বহি

পাতোঁ আমিও অগ্নয়-খেলা ॥

বতি—আকুল হ'বে বাঙে হৃদয়-বীণ—

মদন—কপে-ৰমে গীতে-গোছে

জগত উদাসীন !!

দুয়ো—(কোনে) এনে সুখৰ উছয় কটায়

কৰি মিছা অৱহেলা !!

বতি—চৰাইৰ গাতে মদন ডাকে—

ঘনাই বিহ্বল কৰে হিয়া !

মদন—ভোমোৰাৰে আকুল গীতত

জগতখনেই মতলীয়া !!

বতি—এনে সুখৰ মিলন দিনা

মদন—আহাঁ চাপি জীৱন-বীণা !

দুয়ো—যাওঁ দুইও উটি উটি,

প্ৰেমৰ সোঁতত পাৰি ভেলা ॥

মদন—সুশোভন ! অতি সুশোভন আজি এই

প্ৰিয় সখা বসন্তৰ সৌন্দৰ্য্যৰ হাট ।

ভেওঁবে আদৈশ পাই আহিল মাধৱী,

সমীৰণে চাৰিদিনে ঘোৰিলে বাৰতা ;

গায়কসকলে গালে গীত শুল্লিলিত,
কানন-কুঁৱৰী সবে পিঙ্কিলে কাচোন ।
সাব পাই উঠি যেন বন-দেৱতাই
দেখে হঠাতেই নিজ যৌৱন-উন্মেষ !
বতি—অতি সুশোভন আজি বসন্তৰ ছাট !
কিন্তু, হেৰা নাথ ! মাতি আনি দিয়া মোক
ঋতুৰাজ বসন্তৰ কটকীসকল ।
আক কোৱাঁ, ক'তনো তোমাৰ পঞ্চবাণ ?

গীত

কুলি—কু-উ কু-উ, কু-উ কু-উ ;
কু-উ কু-উ কু !
আহিছে মাধৱী, আই।
সখী কেতেকু !!
ওলাই যায় ।
কেতেকী—অ' মই কেতেকী !
অ' মই কেতেকী !
ঋতুৰাজে পঠায় আনাক
গায়ক কটকা !!

ওলাই যায় ।

ফেঁচুলুকা—মই ফেঁচুলুকা !!
ফেঁচু—মই ফেঁচুলুকা !!
দুয়ো—আমি গাওঁ, আমি নাটো ;
শ্ৰোমে' ভৰা বুক !!!
ওলাই যায় ।

টিপটি—মই টিপটি !
মই টিপটি !

এধানিমান হিয়া যে মোর,
পবে উপচি !!

ওলাই বার ।

জিলি—জি-ই-ই, ই-ই, ই ই ;
ই-ই, ই-ই, ই ।

বসন্তব, বায়ন ময়ে ;
মোর নামেই জিলি !!

ওলাই বার ।

ভোমোবা—গুণ্ গুণ্, গুণ্ গুণ্, গুণ্ গুণ্, গুণ্ গুণ্ ;
গুণ্ গুণ্, গুণ্ গুণ্, গুণ্ !

কলীয়া ভোমোবা ময়ে ;
মোবে চোকা গুং !!

ফুলে ফুলে যাও—
ফুলব মধু যাও !

বসন্ত-ববাগী ময়ে
টোকাবি বজাও !!

ওলাই বার ।

মদন—তৃপ্ত হলোঁ দেখি যত দূত বসন্তব !

তার পিছে দিয়া দেখা মোর পঞ্চমব ।

তজ নিজ বর্ণ-বর্ণিষ্টাব সাজেবে অববিন্দ, চূত, অণেক আদি পঞ্চমাণ এটি এটিকে
আহি গান পাই নিজ চিনাকি দি পুনব আন বাটেছি ওলাই বার ।

গীত

অববিন্দ—তমু হৃত্য, অববিন্দ ;
—পদ্ম-কলি মই ।

তোমাব চরণ, করোঁ সেবা,
সম্মোহনৌ লই ।

ওলাই বার ।

চুত—মই আমৰ মল ;

মই উন্মাদন ।

প্ৰেমিক প্ৰেমিকা' মোকে,

দেখি উচাটন ॥

ওলাই যায় ।

অশোক—মোৰ অশোক নাম—

শোষণ মোৰে কাম ।

দেখে নকু ছোৱে, যি মোক,

কামেই পৰিণাম ॥

ওলাই যায় ।

নৰমলিকা—নৰ মলিকা !

তৰ সেৱিকা !

তাপন দৰে জগাঠী জী তল

অনল কণিকা !!

ওলাই যায় ।

নীলোৎপল—ময়ে নীলা ভেঁট,

বোলে নীলোৎপল ।

স্বস্তনত / মাৰ মুখ দখ

প্ৰেমিক বয় অচল ॥

ওলাই যায় ।

বতি—শত ধন্য, হেৰা প্ৰিয় ! ধন্য পঞ্চশৰ !!

ইকি ! সৌৰ্য্য আহে চোৱাঁ ই পঞ্চ বাণব

ফুলাম কুঁৱৰী আন লগবীসকল ।

নিজ নিজ বণব বিশিষ্ট সাজ শিঙি কুলি, কেতকী আদি সকলোৱে এটীএটীক
আহি গান গাই নিজ চিনাকি যি সোমাই আহি পুনৰ সেইবাবে ওলাই যায় ।

গীত

কেতেকী—কেতেকী ফুল মই !

কেতেকী ফুল !

সুতীর গোন্ধত মোর

বন বিগ্নাকুল !!

মন বিগ্নাকুল !!!

মই কেতেকী ফুল !!!!

নাহব—মই নাহব ফুল !

মই নাহব ফুল !

কপ মোর আমোলন,

গোন্ধ আমোলমোল !!

মই নাহব ফুল !

মই নাহব ফুল !!!

চেনিচম্পা—চম্পা ফুলব পাছি (হে মই)

মিঠা গুঁঠব হাঁছি !

কপত নাচে সবগ-তরা,

গোন্ধত ব্যাকুল বাহী !!

চম্পা ফুলব পাছি (হে মই)

মিঠা গুঁঠব হাঁছি !

ওলাই যায় ।

কপো—কপো ফুল মই, কবোঁ শোভা

লাহতৌ গোপা ।

গোপোঁ ময়ে বিবহিগীর

চকুলো-টোপা ॥

ওলাই যায় ।

পলাশ—লাঞ্জি মই, দিলাসিনী,

—চকুলো-কপ !

শ্রেমিক হিয়াত, অগাধ বৃতি—

বড়চুড়া ওঁঠ !!

ওলাই যায় ।

মদন—চিনিছানে, তুমি বতি, সউ সুদূরত

কোন আছে সুমধুর শব্দধ্বনি কবি ?

সমীৰণ নোমাই অ ।

গীত

সমীৰণ মই, উদাসী মই,

আকুল শব্দ যোব ।

মদন-বল্লব, আহ্বান জনাওঁ :

—দ্বিগ্ন প্রেমে পূৰ ॥

ওলাই যায় ।

বতি—গল সকলোটি, প্রিয় ; মহেশাশ্রমত

বলা আমি কর্বোঁগই বসন্ত সন্তোষ ।

আব-কাপোব

দ্বিতীয় অঙ্ক

প্রথম দৃশ্য

মহেশাশ্রমৰ কাষৰ ফুলনি ; অপ্সৰাসকল
সোমাই আহি গায় আৰু নাচে ।

গীত

মৃগবি উঠিছে মাধবী মগ্ধবী,
শুগ্ৰবি ভোমোৰা কুল
মদনৰ ধনু বচি দিলে পুত্ৰ—
ই নো কি সবগী ভুল !!
আই! আই! সাজি, নবীনা মাধবি !
আই! আই! আজি, কাকন ! কৰবি!
অভিনবানন্দ, প্রেম-মকবন্দ,—
ফুল! ফুল! অগ্নি-ফুল !!

(নেপথ্যত)—সারথান, নৰ্ত্তকীসকল ! অকালতে

বসন্তৰ গীত গাই কিয় সকলোৱে

অনর্থক অমজল কৰিছা সূচনা।

না জানা নে, যোগেশ্বৰ বহিছে যোগত ?

১ম অপ্সৰা—সখী, হেৰা ! কাৰ এনে কঠোৰ আদেশ ?

বসন্তে আনিছে এই মধুৰ সন্তোষ,

কিয় তেনে দিৱে বাধা আমাক ইয়াত ?

২য় অপ্সৰা—সমীপতে মহেশ্বৰ সাধনা আশ্রম ;

নৃত্যগীত তপস্তাব অস্তবায় বুলি

এনেদৰে কোনোবাই কৰিছে বাধণ ।

৩য় অঙ্গবা—সখি ! চোরাঁ ; সৌরা কোন আহিব ধৰিছে ?

খণ্ডেবে নন্দী বেগাই সোমাই আহে ।

নন্দী—সারধান, নৰ্ত্তকীসকল ! কিয় বাক
অনর্থক নৃত্যগীত গাই সকলোৰে
অকালতে বসন্তক কৰি আৱাহন
এইদৰে অমঙ্গল কৰিছা সূচনা
মহেশ্বৰ পুণ্য আশ্রমত ? যোৱাঁ গুচি
সকলোটি ! ইতো নোহে বিলাস কানন !!

অঙ্গবাসকল লাহে লাহে ওলাই যায় । নন্দী ইফালে-
সিফালে চাই আচৰিত হয় ।

কিনো কথা বোলে ! সঁচাকৈয়ে বই বই
বলিছে চঞ্চল বায়ু নৱ বসন্তৰ !
শিয়ঁৰি উঠিছে তক-বন ; মুগ্ধৰিছে
কাননৰ অশোক পলাশ ! ফুলে ফুলে
ভোমোৰাব গান ; গছে গছে আম-মল ;
কুঞ্জে কুঞ্জে বসন্তৰ অযুত পখীয়ে
ধৰে কি যে সম্মোহন সুৰ ! কোকিলৰ
কণ্ঠস্বৰ শুনি দাকে মদনে প্রাণত !!
বুজিছোঁ, বুজিছোঁ ; সৱাবে গুৰিতে আছে
কাবাবাব কিবা এটি গুপ্ত অভিপ্রায়,—
অকালতে বসন্তক মাতি আনি কোনে
কৰিছেহি আশ্রমত মধু সমাগম ।
সারধান, আশ্রমৰ যত অধিবাসী

পশু-পখী, তৃণ-তক-লতা ! উচ্ছ্বস

বসন্তৰ প্ৰেৰণাক নিদিবা আশ্ৰয় !!

নন্দী ওলাই যায় । তাৰ অলপৰ পিছতে আন বাহু

পাৰ্ৱতী আৰু জয়া-বিজয়া সোমাই আহে ।

পাৰ্ৱতী—দেখিছা নে, সখীহঁত ! বোলেঁ। এইপিনে মন
কৰাঁচোন ; কালি আমি সিমানকৈ পানী সিঁচি সিঁচি
কথমপি জীয়াই থৈ যোৱা সোঁ ফুলজুপি আজি কেনেকৈ
ফুলি আছে !

জয়া—এবা ; নুকুলিব নো কিয় ? আমাৰ পাৰ্ৱতীৰ হাতে-
বোৱা ফুল হে তেও ! পিছে বোলেঁ তুমি যে ভবি-ভলুৱাৰ
পৰা যুৰৰ চুলিলৈকে স্বৰ্গৰ পাৰিজাত ফুলৰ নিচিনাকৈ
ফুলি আৰ্চা, এই কথা নকৰাই হবলা ?

পাৰ্ৱতী—থোৱাঁ হেঁ ; ভাল কথা কলে আকৌ তোমালোকে
চুপতি কৰিবলৈ লাগাঁ । (দুখোজমান আগবাঢ়ি গৈ) এ,
আই ! বিজয়া । মোৰে লপত, চোৱাঁচোন ; গোটেইখন
ফুলনি কেনেকৈ ফুলে-পাতে বমক্জমক্ হৈ আছে ! কালি
দেখি গৈছোঁ, ফুলনি নিমাও-মাও ! আজি কেইদিন হল,
পানী দি দি ভাগবিলোঁ ! তুমি ইমান মৰি-পৰি লাগি,
ফুলাওঁ বুলি যদি কেলেই এপাহ ফুল ফুলাব পাৰিলোঁ-
হেতেন ! পিছে দেখোন আজি ফুলবোৰ আপুনিয়ে ফুলি
ফুলনি উলহ-মালহ লগাইছে !

বিজয়া—গাটহে গহীন, মনটিত আমাৰ সখী' দেখোন সদায়েই
উৰি-যাওঁ-পৰিল্য ! তাতে আজি অকস্মাৎ নিমাতী
ফুলনিখনি নিজৰে নিচিনা দীপ্লিপ্ গাভৰুটো যেন

জাতিকাৰ হোৱাত, সখী যেউ গুলথুগুল-মন-বিয়াকুল হব,
তাকে নো আক এবাৰ কব লাগিছে নে ?

পাৰ্ৱতী—তোমালোকে আক বৰ আচৰিত, দেও হে !
চোৱাঁইকচোন, এতিয়াই জানো বসন্তকাল আহিবৰ হল ?
শীতেই দেখোন নো যায় ! আমাৰ জাবৰ ঠেবেঙা ভগাই
নাই ; ফুলবোৰ নো কি হল ? (অলপ বৈ) মই ক'ত
মৰোঁ ! সখীহঁত ! সেয়া কুলিয়ে মতা নাইনে ?

আটাই কেজনীয়ে কাণ পাতি শুনি আচৰিত হয় ।

জয়া—সখীহঁত, এইবাৰ কথা কিবা হে ! মোৰ বঢ়িয়াকৈ
মনত আছে, আক-বেলি কি আক-তেওজ বেলিও এনেকুৱা
দিনত ফুল ফুলাহে নালাগে, কলহে কলহে পানী দিও
আমি কলি এটাৰে মুখ দেখা না'ছিলোঁ । ও আই !
সো পুলি আমজোপা কেনেকৈ মলিয়াইছে চোৱাঁইকচোন
—আগৰপৰা শুৱিলে ।

বিজয়া—মোৰ হলে এইবোৰ দেখি এটা ভাব মনত খেলাইছে ।
শুনিবাহঁক নে ?

পাৰ্ৱতী—কিয় নুশুনিম, বিজয়া ! কৈ যোৱাঁ তুমি ।

বিজয়া—ফুলনিৰ ফুলবোৰ দেখি, আমে মলিহালৈ চাই আক
ভাতে কুলিৰ মাত শুনি আজি বাক সঁচাসঁচি বসন্ত কাল
যেন লগা নাইনে ?

দুয়ো—লাগিছে ।

বিজয়া—বসন্ত যেন সৰ্টাকৈয়ে এটি নিপোতল ধুনীয়া ডেকা ;
তেওঁৰ কোনো অন্ধতে যেন কোনো মুন নাই । তেওঁৰ

ভবিৰ তলুৱাধুখনিও যেম ঠিক ছুজপীয়া নাৰ্জি ফুল যেন
বঙচুৱা।

পাৰ্ৱতী—সাইলাখ, সখি ! সাইলাখ। তুমি বৰ মোহলগা
কথাবোৰ কব জানা।

বিজয়া—তেওঁ যেন বছৰেপতি নকৈ আটকধুনীয়া দৰাটিৰ দৰে
সাজিপাৰি আহে ; আক যেন বৰ লাজকুৰীয়া। তেওঁৰ
সেই হাঁহিটি যেন নকৈ ফুলা চেনিচম্পাৰ কলিটি হে !

পাৰ্ৱতী—বৰ ভাল শুনিছোঁ, সখি ! কৈ থাকোঁ !

বিজয়া—(লাজবজ্জাও জুৰি) নকওঁ যোৱা ! মোৰ কথা শুনি
তুমি পেটে পেটে হাঁহিছা আক মুখেৰে উটোইছা ; বোলে
“মুখে লটপট ! ভিতৰি কপট !!”

পাৰ্ৱতী—চোৱাচোন বাক, জয়া ! মই নো কি ভিতৰি
কপটটো কৰিলোঁ ? তেওঁ জানো মোক এনেয়ে এনেকৈ
বুলিব পায় ?

জয়া—আহাঁ, আহাঁ, সখি ! বোলে ‘নমো নমো পাৰিজাত।
কুকুৰে ছুলে বাহি গাত ॥’ বৰ কথাষাৰ হল,—তাতে যদি
‘নগবত জগব’ লাগিল, লাগক ; আহাঁ। তাকে নো এতিয়া
কোনে আকোঁ বঙা শৰাইখন লৈ ভঙাবলৈ যাব ?

বিজয়া—থাকোঁ, থাকোঁ ; ভোমাক নো আকোঁ মাতিছে কোনে ?
আমি পাৰ্ৱতী সখীৰ নিচিনা আদৰ-মালতী নহয় দেও,
ছুলেই জঁয় ৰবিবলৈ। লাই নে ঢেকহা তেও পিঠিকি
হে চালে।

পাৰ্ৱতী—বাক, ভোমাৰ পিঠিকি চোৱাখন ধোৱা এতিয়া।
আমি কথাখিনিহে শুনিব খুজিছোঁ।

বিজয়া—আমাব এই আশ্রয়ৰ ফুলনিখন যেন সাক্ষাৎ এজনী
কপতী গাভৰু! বসন্ত কালক যদি দৰা বোলা, ফুলনিখনক
তেনে কইনা বুলিবাঁ। আজিয়ে জানিবা বিয়া হৈছে।
সেইদেখি ফুলনি-গাভৰুৱে আজি পাবেমানে খোপাত
ফুলবোৰ গুজিছে;—আন কাল বৰকৈ নিপিছে আক
পিছিবলৈকে। পাবলৈ নাই। আক কুলি চবাইজনীয়ে
জানিবা বিয়াৰ উকলি হৈ দিছে।

জয়া—আমাব সখীৰ কথা নক'লা? এওঁক নো আগি কেতিয়া
এইদৰে পিছা-উৰা দেখিম—।

বিজয়া—ববাচোন, ববা। তত্নো নোপোৱা কেলৈই?

পাৰ্ৱতী (হাঁহ হাঁহ) তেনেহলে আমি আক নুশুনো বা!

বিজয়া—নুশুনিবা তো। নুশুনিলে বা শুদাই এবিধ কোনে?
পোনতে নো তেনেহলে কোৱাঁ, কোৱাঁ, বুলি মোক কুটুৰি
আছিল কিয়? বোলো, মোৰ বঙচৰ দেও, শুনা এতিয়া
ভালে ভালে। নহলে এতিয়াই কুঁৱৰীৰ ওপৰত বৰমেল
চপোৱা হব; পিছে ঘাটি খাই মৰিবাঁ একা।

পাৰ্ৱতী—ঘাটি খালে দণ্ড বা বিহা হব কি?

বিজয়া—এদিন, এবেলা, এদণ্ড, এপৰ—এইখিনি সময় এই
ঈমখত যি ওলায়, তাকে শুনি থাকিবলৈ আজ্ঞা হব।

পাৰ্ৱতী—আজ্ঞা অমান্য কৰিলে?

বিজয়া—অমান্য কৰাৰ হৈ ঈমতী পাৰ্ৱতীদৰীৰ পদুমী গাল
দেখি আক পলাশ ফুলায়া হেঁঠ দুটিত লেখি লেখি এপোন,
এবাব, এম্বা, চুমা—।

পাৰ্ৱতী—(হাঁহ হাঁহ) নাই, নাই; এনে গুৰুতৰ দণ্ড তবি

মৰিব নোৱাৰি। তাৰ সলনি তোমাৰ কথাখিনিকে
কৈ পেলোৱাঁ।

বিজয়া—তেনেহলে শুন, মোৰ কথাৰ আখ্যা পৰিল। পিছে,
সখি! আমাৰ বৰকৈ মন গৈছে, এই বিয়াৰ বভাতলতে
তোমাক যেন নোৱাই-ধুৱাই শঙ্কৰলৈ বিয়া দিবলৈ পাওঁ!

জয়া—সখি, মোৰো সঁচাকৈয়ে তেনে এটা হেঁপাহ উপজিছে;
কিয় জানো, কব নোৱাৰোঁ।

পাৰ্বতী—(লাজ কৰি আঁতৰি গৈ) আহাঁ, সখীহঁত! বহুত পলম
হল। আজিওঁবসন্ত কালৰ প্ৰথম ফুলৰ ধূপিৰে ঐভু শঙ্কৰৰ
পদত অঞ্জলি দিওঁগৈহঁক বল।

ফুল তুলি লৈ তিনিও ওলাই যায়।

দ্বিতীয় দৃশ্য

শঙ্কৰৰ সাধন-ভূমিৰ দাঁতি

মৰন আৰু বতি চুচুক-চামাককৈ সোমাই আহে

মদন—বতি! সঁচাকৈয়ে হিয়া মোৰ কিয় আজি

বিচকল লাগিছে মঘনে? ইজিততে

বসন্তই আশ্রমত পাতিলে শাসন;

গছ-লতা ফুল-পাত উঠিছে শিয়ঁৰি

মৈধুনত মতলীয়া হই; বিয়াকুল

ভোমোষাই আমৰ মলত পৰি পৰি,

দুগুণে শোভন কৰি দিছে ফুল-ধনু;

তেও বাক হিয়া মোৰ আগৰ নিচিনা'
কিয় আজি নাচি উঠা নাই ? বই বই
কোকিলৰ নবীন কাকলি, শ্রবণত
পৰিছে আকউ ; বিব্ বিব্ মলয়াই
অন্তৰৰ আবেগ-অগনি বিচি বিচি
জ্বলায় পুনৰ ; তেও বাক কিয়, বতি !
হাতৰ ফুলাম ধনু বৰ খোজা নাই
আজি মোৰ শিথিল হাতত ? শূইনেদি
কোনোবাই কই যায় যেন—‘অ’ মদন !
নিদিবি নিদিবি জাপ জ্বলন্ত অগ্নিত !!’

বতি—পাৰিছোঁ বুজিব, নাথ ! তোমাৰ ই হেন
বিপৰীত ভাবৰ কাৰণ । মহাযোগী
মহেশ্বৰ বহিছে তপস্ত । কি মধুৰ
সোণ্য মূৰ্ত্তি ! কেনে স্তমহান্ । সৃষ্টি স্থিতি
যাৰ বলে পলকতে ঘটায় এলয় ;
কাম যাৰ চৰণ-তলত ; সিজ্ঞনৰ —
সিজ্ঞনৰ গাত তুমি কোন সাহসেৰে
হানি দিবা কুমুম আঁঘাত ? তাৰে বাবে
মনত তোমাৰ এনে জন্মিছে বিকাৰ ।

মদন—মানিছোঁ তোমাৰ যুক্তি, বতি প্ৰিয়তমা !
সেই বুলি, কৰ্ত্তব্যত আগুৱাই মই
পৰাধুৰ নহম পুনৰ । চোৱাঁ, বতি !
এইখান ধনু আক এই হাতেৰেই
কত শত জনৰ হিয়াত দিলোঁ জ্বালি,

কামৰ অগনি ! দেখিছা সকলো নিজে ।

সৃষ্টিকৰ্ত্তা ব্রহ্মাই নিজেও যাব এনে

কুসুমিত আঘাতৰ মহত্ব মানিলে ;

ভুবন-বিজয়ী সেই ধনুখনি লই,

কোৱাঁনে কি, হম মই ভগ্নমনোবধ ?

বতি—আপোনাৰ মনেই মঙ্গল । এতিয়াও

যদি ভাবাঁ নাই অমঙ্গল, কৰাঁ তেস্তে

উচিত যি হয় ; নোপজাওঁ বাধা তাত ।

মদন—অমঙ্গল ? কিয় কোৱাঁ অমঙ্গল বুলি ?

আজিয়েই মদনৰ ক্ষুদ্র জীৱেনত

মঙ্গলৰ প্ৰথম সূচনা ! চোৱাঁ তুমি,

যদি হব-পাৰ্শ্বভীৰ দাম্পত্য প্ৰেমৰ

সূত্ৰপাত দিব পাৰোঁ কৰি, তাৰ ফলে’

শঙ্কৰৰ ঔষসৰ প্ৰথম সন্ধান

ভাবকাম্বুৰ বংশ কৰি ক্ষয়পাত

উদ্ধাৰিব অচিৰেই দেহতাব কুল ।

কি মহা মঙ্গল তেনে হব, সংঘটিত !

আক চোৱাঁ, ইয়াৰেই কাৰণে কতনো

সবগী শ্লযোগ আহি মিলিছে আপুনি !

অলপতে ফুল তুলি সখীসকলেবে

পাৰ্শ্বভী আহিব আন পিনে, মহেশ্বৰ-

সেৱাৰ কাৰণে ;—সেয়ে যে মূৰ্ত্তিত মোৰ

হব আহি আন পাত চোকা ফুলশৰ !

আঘাতৰ আৰম্ভতে উঠা এচমক।

মেঘ যেন, স্নগহীন সি মোহন
 গমন-বিলাস ; তাৰ লগে লগে সেই
 মৈৰাচালি যেন বোৱা থমকি থমকি !
 সশক্তিত বন-ছবিগীৰ পিছলই
 চোৱা যেন, কৰ্ম্মৰ মউ-অগ্নিবাণ ;
 তৃতীয়াৰ জোন, নতু মোৰ ধনু যেন,
 পার্বতীৰ অপাৰ্থিত্ব সেই ক্র-যুগল !
 তিলফুল জিনা সেই নাকৰ পাহিটি,
 অধৰৰ হিয়া দেৱা বিচঞ্চল বাগ ;
 দিখিজয়ী যৌৱনৰ শুভ্র স্তম্ভৰূপে
 তুৰাৰ-কোমল দুটি শৃঙ্গ নৱোন্নত !
 নিতম্বত মোৰ পুণ্য আকুল শয়ান,
 শুলে যত বঙভেই নধৰে টোপনি !
 বামকল যেন উক দুটি, ধোজেপতি
 ইটিয়ে সিটক ঠেলি যায় আগবাঢ়ি !!
 আ-হা! আ-হা! কি সুন্দৰ! কি সুন্দৰ কথা!
 হেৰা বতি! আক কি লাগিছে মদনক?
 বতি—বুজিছোঁ সকলো; কিন্তু চোৱাঁ, কোন সেই
 মহাযোগী; বাসনাৰ ঞ্জ যাৰ নাই;
 কামনাক পুৰি ছাই কৰি যি পুৰুষে
 ভস্ম ললে সানি মূৰে-গায়; ত্ৰিকালৰ
 তিনি মুক্তি ত্ৰিশূল স্বৰূপে যাব সদা
 সেৱক-সাবধি; গামুকীৰ শত সৈন্তে
 ফণা ধৰি যাব মাথোঁ। ঘোষিছে মহিমা;

কাম কেনেকই চাপে কাষ সিজিব ?
 আসক্তিব স্থান তাও কত ? আৰু চোৱাঁ,
 ব্ৰহ্মাণ্ডৰ যত প্ৰাণী, তৃণ-তক-লতা,
 মহা মহা দেহভাসকল, কি নো কথা !
 ব্ৰহ্মা বিষ্ণু দুয়ো যাক জনায় প্ৰাণতি ;
 তেওঁৰ আগত, যাবা কি স্পৰ্ধাবে তুমি
 ঠিয় হবলই ? সিসহৰ দাস আমি ;
 ভূতা হই আদেশিবা কোন বিধিমতে ?
 আত্মবোধহীন জনে শ্ৰদ্ধা নিজৰ
 হেৰুৱাই যদি দিয়ে প্ৰাণত্ৰয় ভোমাক,
 তেতিয়া সগত হয় ই কাৰ্য্য ভোমাৰ ;
 নহলে পালিব পাৰাঁ প্ৰভুৰ আদেশ ।
 মোৰ মনে, চোৱাঁ পুৰুষ কবি বিবেচনা ।
 মদন—হেৰা বতি ! বিবেচনা আৰু মোৰ নাই ;
 দিছে কবি অৱস্থাই ব্যৱস্থা নিজৰ ।
 কৰ্ম্ম মাথোঁ নিয়তিৰ নিয়ম-বান্ধোন ;
 অজ্ঞানে বা সজ্ঞানেই, আমি ভো কনাপি
 মেৰ তাৰ নোৱাৰোঁ এৰাব । কৰ্ম্মময়
 সোঁত জীৱনৰ ; লই যায় অদৃষ্টই
 উটাই-বুৰাই ; তাৰ প্ৰতিকূলে যোৱা
 হাঁহি-উঠা বুধা চেষ্টা মাথোঁ । কৰ্ত্তব্য
 ধাৰ বজা নহয় সহজ ; কোনে ক'ব
 অভ্ৰান্ত সি, তুমি যাক কৰ্ত্তব্য বুলিছা ?
 নিছুল কৰ্ত্তব্য বুজি পোৱা, কৰ্ত্তব্য

সাধনব সবহ জ্ঞানই। আক চোরাই,
 চোরাঙ, কষাৰ দৰে ই কাৰ্য্যৰ বাবে
 যদি মোৰ নাই অধিকাৰ ; আনফালে,
 দেৱতাৰ যিটি কাৰ্য্য মোৰ বাবে সদা
 হই বব চিৰ-অসাধিত, তাকেই বা
 অৱহেলা কৰোঁ। কি সাহেবে ? সচাকৈয়ে
 ই কাৰ্য্যৰপৰা, মঙ্গলত বিনে মই
 অমঙ্গল দেখা নাই কাৰো। পোনতেই,
 দেৱতাৰ ভাগ্য-সূৰ্য্য উদিলে পুনৰ
 আকাশত গুৰুৰ জেউতি-কণিকা
 নুগাৰ আপুনি ; ইল্ল বৃহস্পতি আদি
 দেৱতাই পাৰে মানৈ আশিষিব মোক।
 তৰুপৰি, পৃথিৱীৰ দিগন্ত বিজয়ী
 পুণ্যশীলা হিমাদ্ৰি-ছুহিতা শৈলজ্বাৰ
 হয় যদি হবৰে মিলন, আশিষৰ
 সৌম্য কি থাকিব ? ভক্তিমতী যোগ্যা পাত্ৰী
 লভি, হৰে বিতৰিব কামক প্ৰসাদ।

কিনো আন্দোৱাহ তেনে থাকে ই কাৰ্য্যত ?

বতি—এনে শূন্যলভাৱে হলে সকলোটি
 নাই কোনো ভয়ৰ কাৰণ। কিন্তু নাথ !
 শিষ্যবৃত্তে বসন্তৰ আগমন যেনে
 দ্বাভাৱিক নালাগে মনত, পৰিণয়
 আগতেই হৰ-পাৰ্শ্বভীৰ কাম-ভাব
 উদ্বেগ কৰাও তেনে নহয় সহজ।

মদন—সচাকৈয়ে, প্ৰিয়ে ! সৰ্ব্বদা ই জগতৰ
 বহু কথা ধাৰা-অতীত ! স্বাভাৱিক
 কোন কথা ? স্বাভাৱিক নহয় কোনটো ?
 সসীম ই ধৰীত অসীমৰ এটি
 স্বৰ্গ আভাস-যাচোঁতা আকাশতকৈও,
 স্বভাৱৰ বুকু অতি আহল-বহল ।
 জগতে চকুৰে দেখা পৰ্বত-সমান
 কত টুটী উঠি সাগৰত, অতি ক্ষুদ্ৰ
 বৃদ্ধবৃদ্ধপে লীন যায় নিমিষতে,
 কোনে লয় তাৰ লেখ-বুজ ? তথাপি যে
 অতীতৰ অনন্ত গৰ্ভত, ভবিষ্যৰ
 অনন্তত, কত ক্ষুদ্ৰ মহৎ ঘটনা
 ঘটিছে, ঘটিব আক ; সেইবোৰ বাক,
 স্বাভাৱিক নুবুলিব জগতে কিদৰে ?
 তুমি ভোঁ নিজেই জানা জন্মকথা মোৰ
 কি বিচিত্ৰ ঈশ্বৰজাল স'তে আছে গোঁথা !
 জানা আক, কিৰূপে নোমুই নিজ পিতা
 ব্ৰহ্মাৰ বুকুতে, তেওঁ দিয়া শৰেবেই
 হানিছিলে। প্ৰথম আঘাত ; নুবুলিব।
 জানো তুমি তাকো স্বাভাৱিক ? যদি এই
 গুৰিভেই ভুল, তেন্তে ভুলেবেই ভুল
 লওঁ ভুলি ; হক মোৰ প্ৰতিজ্ঞা পূৰণ ।
 আহাঁ প্ৰিয়ে, বাটগাওঁ কুজৰ আঁবত ।

হুয়ো ওলাই যায় ।

তৃতীয় দৃশ্য

শঙ্কৰৰ সাধনভূমি

বীৰাসন বচনা কৰি শঙ্কৰ বাঘছালৰ ওপৰত বহি ধ্যান কৰি থাকে।

অলপ পিছতে তেওঁ বীৰাসন ভাঙি লগে লগে নিশাহ এৰি
দি বহে। তেওঁৰ ইজিতমতে নন্দী, আৰু নন্দীৰ
পিছত পাৰ্ৱতী আৰু জৱা-বিজৱা সোমাই আহি
হাতত ফুলৰ অঞ্জলি লৈ অলপ
নিলগত বৈ থাকে।

নন্দী—প্ৰভুৰ চৰণ-পদ্ম সেন্নিবৰ বাবে

হিমাজি-নন্দিনী আহি আছে বাটচাই।

শঙ্কৰ অল্পমতি বুজি নন্দীয়ে পাৰ্ৱতীক চাপি আহিবলৈ ইজিত দি
অলপ আঁতৰি বয়। পাৰ্ৱতী পোনতে আহি
আঁঠু লৈ সেৱা কৰে।

শঙ্কৰ—চিবলীৱী হোৱা তুমি, হিমাজি তনয়া।

যি পুৰুষে ক'ব নাই অশ্লীল উজ্জন,

তোমাৰ ছোৱামো হ'ক সেই সুলোচন !

পাৰ্ৱতী আকৌ উঠি গৈ জৱা-বিজৱাৰ হাতবৰণা ফুলৰ মালা আনি

শঙ্কৰ চৰণত অঞ্জলি দিবলৈ হাঁটলিছে, এনেতে শঙ্কৰক

আমননা দেখি অলপ থমকি বয়। নিলগত জীৱৰ পৰা

এচুকেদি চুচুক-চামাককৈ যদন-বতি সোমাই

আহে। যদনৰ হাতৰ ধনু হঠাৎ সৰি পৰে।

যদন—আচৰিত ! ধনু কিয় নবয় ছাত্তত ?

বতিয়ে ধনু ফুলি দিয়ে।

বতি—সান্নাধনে কর্বা, নাথ ! শবব সন্ধান ।

মদন—গুচিবা কাষব পৰা খন্তেক সময় ।

বতি শিহ্নহঁহকি যায় । মদনে ষাণ্ড তবি আগ

কবি গাব বলেবে ধনুৰ জোৰ টানে ।

শব্ব—হঠাত ঘটিল কিয় মনব বিকাব ?

উপজিল কাব এনে অন্তত দুৰ্ম্মতি ?

ইকালে সিকালে মন কবি সমুখত সেই অসহায় মদনক

দেখি কোপনুষ্টিবে সেই ফালে চাই বয় ; তেওঁৰ

ভৃতীয় চকুৰ পৰা হঠাৎ অপূৰ্ণ বগ্নিবাগ্নি

ওলাই মদনৰ গাত পৰি তেওঁক

ভষ্ম কৰিবলৈ ধৰে ।

আকাশীবাণী—বকা কর্বা, বকা কর্বা, প্রভু ! মদনক ।

নকৰ্বা কামক প্রভু ! সমূলে নিৰ্মূল ।

তাৰ লগে লগে মদন বশ্মিতে বিলীন হৈ যায় ।

আঁৰ কাপোৰ

তৃতীয় অঙ্ক

প্রথম দৃশ্য

মহেশাশ্রমৰ কুলনিব কাৰত জয়া-বিজয়াৰ মৈতে পার্ৱতী

জয়া—প্রিয় সখি ! কিয় আনা নিজ প্রাণলই
এনে আত্মনিষ্কাৰাদ ? কপে-কণে এনে
অনুপমা হিমাত্তি ত-য়া, কাৰ সাধা
বোলে হীন ? মদনে ভুঞ্জিলে কৰ্ণফল ;
দোষাবোপ বৰা কিয় তোমাৰ ভাগ্যক ?
পার্বতী—কিনো কোৱী, জয়া ! সাধকৰ অতৰত
খোপমৰা অঙ্ককাৰে যেতিয়া আৱবে
ভবিষ্যৰ সকলো পোহৰ ; বুজনিব
এগছি সলিতা লই কিদৰে পাৰিবা
উজলাৰ তাৰ চুক ? জানা দুয়ো নিজে,
বিজন মহেশ মোৰ শত জনমৰ
পুণ্য ক্ৰম তৰা, ত্যজি গিজনৰ আশা
দুৰ্দ্ধহ জীৱন-ভাব সহিম কিমতে ?
নহয়, নহয়, সখি ! মহেশ-লাহৰ
আশা বিনে প্রাণ মোৰ নবৰ খন্তেকোঁ ।
তোমালোকে কোৱীগই পিতাৰ আগত,
ভয়-মনোবধ হই নাৰাম উলটি ;
পিতৃ-মাতৃ সন্মুখকৈ মাগিলোঁ বিদায় ।

বিজয়া—নাভাবিধী, সখি ! ইয়াতে তোমাক এবি
অকলই বাম আমি ভুটি । যিদিনাই
হল তুমি আশ্রম-সেবিকা, আক আমি
হলোঁ । সহচরী, সিদিনাবে পবা আমি
সঙ্গী হলোঁ । তিনিওটি জীবনে-মরণে ।

পার্বতী—আকউ জগাল । দুয়ো প্রাণব মাজত
জীবনব মমতা নতুন । তথাপিও
মহেশ-লাভব আশা মুক্তচে কদাপি
মোব অন্তবব পবা ; সেইদেখি আজি
চন্দ্র-সূর্য্য সাক্ষী থই কবিলোঁ শপত :—
তপস্তা বলেবে লাভ কবি মহেশক
জীবনক সার্থক মানিম ; নহলেও
তপস্তাতে ক্ষয়পাত কবিম জীবন ।

জয়া—সখি ! এনে আলমুরা কোমল দেহাবে
পুকষবো অসাধ্য তপস্যা, কি সাহেবে
সাধিবব স্পর্ধা বার্থী বাক ? কোন্না শুনো,—
ইমান কঠোর হেনো তপস্যা সাধন !
লাগিব পিঙ্কিব নিতে ঝাকলি-বলন,
ভূমিত বাগবি লাগে নিয়াব ভ্রুমতি,
ধাবব লাগিব প্রাণ ফলমূল খাই ।
ইয়াবো বাহিবে আছে মানস-বাজ্যত
প্রলোভন নিবাসাব ভ্রমল সংশ্রাম ;
কেনেকহ বাক এনে তপস্যাব বাবে
হঠাতে প্রতিজ্ঞাবদ্ধ হলো তুমি, সখি ?

পার্কী—তপস্শ্রাব কঠোরতা মোব সুবিদিত ;
 তাতোকৈও টান হলে তপস্শ্রা সাধন
 সাজু আছো তাকো মই পালিবব বাবে ।
 তুমি যে সুধিছা, সখি ! দুঃসাধ্য তপস্যা
 সাধিবব স্পর্কা কিয় বাছোঁ ; কোরো বাক,
 চবাচব প্রলব মহান কাবণ,
 দেহব পবম দেহ মহেশ লাভব
 স্পর্কা কিয় বাখিছে হৃদয়ে ? এনে মহা
 আশা যদি ধাবণ কবিব পাবে প্রথমে,
 পাখি লাগিব তাকো কবিব সাধন ।

বিজয়া—তপস্শ্রাই হল যদি প্রতিজ্ঞা তোমাব ;
 আশ্রমত ঘটা এই সকলো কাহিনী
 জনাই অচিবে তেজ্জে বজ্রাব আগত
 ইয়াতেই লগ আমি হমহি তিনিও ।

পার্কী—ভাল কথা ; হক তেন্তে সেয়ে । যোবো দুয়ো,
 পিতৃ-মাতৃ সন্তাটিকে জনাবা বিহাবি
 নিষ্কল ককণ এই দাকণ বাতবি ;
 প্রাণ ভবি আশীর্বাদ দিয়ে যেন সেয়ে ।—
 বাম সঁচা আন ঠাইলই ; কিন্তু, হেবা ।
 বাবব বেলিকা কিয় এটি কথা মোব
 ঘনে ঘনে পবিছে মনত ? আশ্রমব
 তক-লভা পলু-পখী সকলোয়ে যেন
 আকুবি ধবিছে পিহলই । সখী-অই !
 কেনে ভালপাইছির্গোঁ হিয়া উবুবাই

আশ্রমব উদাসীন সকলো প্রাণীক ।
কিন্তু মোব কি পোবা কপাল । কোনে যেন
নিকুঞ্জত' মিছে আঁকি নিকুঞ্জ লতাবে
নবীন যৌবন-মুগ্ধা এই অভাগীব
প্রণয়ব নিশ্ফল কাহিনী ॥ আশ্রমব
নিকুঞ্জ-মণ্ডপ, ভগা বিয়া এখনিব
বাহি বড়া-তল যেন লাগিছে উকণ্ডা ।

শোকত তলমূব হয় ।

বিজয়া—আক, সখি । নকরী বেজাব । আশ্রমব
নিকুঞ্জও তোমাব দুখতে চোরাঁ বাক
কেনে ত্রিয়মান । জঁয় পবি গল ফুল,
চবায়েও গীত এবি নিতানি মাৰিলে ।
দেখি ক'ব সকলোরে,—দেবী পাক্ততীৰ
লারণ্যই আশ্রমভ অকাল বসন্ত
কবিছিল সূচনা এদিন ; লগতেই
লই গল তেওঁ তাব সকলো মাধুবী ।

পার্বতী—(আঠকাটি) হে দেবু বনস্পতি । এই অভাগীব
অপবাদ কমিবা সকলো ; শেষরাব
জনাওঁ প্রণতি । অভাগীব কাৰণেই
হল তুমি পঞ্চলব হবব কোপত ।
তুমি হে দেবদাদেব । এই অবাচিতা-
পার্বতীৰ দুঃসাহস জানি, কল্লপক
কবিবা উকাব । আক—আক—! আশ্রমব
অধিবাসী সকলোটি—নীবর সাধক—

দেহদাক, অশোক, পলাশ, নাগেশ্বর,
কাঞ্চন, কবসি ! মাগিলে' মেলানি আজি ।
দ্বিজলা আটায়ে মেলি অন্তর-দুহাব ;
মোবে হিয়া উবুঝাই সকলো চেনেহ
বাচিছিলে । সুবি সরাটিকে । মহেশ্বর
প্রণয়-বাহিতা লাক্ষিতা কামিনী বুলি
নিষগোরা' যদি, লোরা' আজি ভেঙ্গে মোব
হৃদয়ব কব এই অশ্রুব অঞ্জলি ।

দৃশ্যগট সলনি হয়

দ্বিতীয় দৃশ্য

হিমালয়ব অন্তঃপুর

মেনকা—প্রাণনাথ ! পরাগভকৈও প্রিয় মোব
পার্বত্যক এৰি থই মহেশাশ্রমত
নিষ্ঠিতে আছেহি সচা ; কিহু মোব মনে
সহা নাই এতিলকে ! পার্বত্যক কথা
শুণে মনব পবা । আজলী ছোয়ালী
মোব ; জানোটা পাইছে দুখ । জানো তাই
ছাগকে দেখিছে বাঘ !! কইচিলে' মই,—
নালাগে, নির্দিষ্ট মই হবত বিবাহ ;

কঠোৰ সন্ন্যাসী ডেউ, কি বুজিব দুখ
আলমুৱা পাৰ্শ্বতীৰ ! কষ্টা একেকেৰি ;
আলোঁলোৱা কৰি মই তুলিলোঁ-তালিলোঁ,
এতিয়াও তাই মোৰ কান্দি ভাত খায়।

হিমালয়—পাষণ-পৰাণ মই ; কিন্তু মোৰ এই
শিলা হিয়া ভেৰি যিটি নিজৰা বাগবে,
পানী তাৰ স্নমধুব, ফটিকৰ ধাব !
কষ্টা মোৰ পাৰ্শ্বতী তেনুৱা। আৰু মোৰ
কিবোটিত চিবকাল শাস্তিৰে নিদ্রিত
শুভ্র ভুৱাবৰ দৃষ্টি লৱণু-কোমল ;
কিন্তু তাৰ স্পৰ্শ জানা বজ্জ-সুকঠিন,—
গৌৰী মোৰ জানিবা তৰুণ । চেনেহৰ
উমি উমি তাপ পাই যাব খোজো গলি,
কঠুৱা হাতৰ বাবে তাই কিন্তু বলী।

মেনকা—বাব-বুৰ বহণোৱা কথা সাজি কই
টুটুৱাই বাখিছে সদায় ; আজি মই
নেৰোঁ সেইমৰে। এতিয়াই দৃত পাঁচি
এদিনলৈ' পাৰ্শ্বতীক আনক মতাই।

হিম (হাঁহি হাঁহি)—ইদৰে পাতল মন দেখুৱা কিয়নো ?
সেইহে অৱলা বোলে তিকতা আত্মিক।
বাক, মই দৃত পট্টিয়াই এতিয়াই
অনাম বাস্তবি ; শুনিবা দৃতৰ মুখে,
আশ্ৰমত আছে দৌৰী বঙে-ধেমালিয়ে।
দৃত ! (দৃত মোমাই আহে)

তই মহেশ্বৰ কাষলই গই
 শ্রীভি মোৰ জনাবি বিনয়ে ; আৰু ক'বি
 স্মৃতিছে বজাই পাৰ্শ্বতীৰ শুভাশুভ
 সকলো বাতৰি তোৰ মূখে । যাবি শীঘ্ৰে ।
 দূত—মহাবাজ ! উলটিম শীঘ্ৰে মই, লই
 আশ্রমৰ পাৰ্শ্বতীৰ সকলো বাতৰি ।

ওলাই যায় ।

মেনকা—নকলে কিয়নো তাক, নিজে দেখা কৰি
 জনাবহি লাগে মোক গৌৰীৰ বাতৰি ।
 হিম (হাঁহি)—আজিয়েই শেষ কৰি সকলো বাৰতা
 আনা যদি তোমাৰ কষ্টাব, আনকালে
 কিটো স্মৃতি তুমি মোক কৰিবা আমনি ?
 মেনকা (আঁতৰি)—স্মৃতিলে আমনি যদি পায় এনেদৰে
 নোসোধে আজিৰপৰা । ক'তনো দেখিছা ?
 এনে কাঠচিঠীয়া নে হিয়া পুকৰৰ ?
 মাকৰ বুকুৰপৰা চিৰি পোৱালাক
 কববাত এৰি থই আহি, ভাল বেয়া
 বাতৰিও লবলই এনে টান পায় ।
 হিম (গাত ধৰি)—পুকৰৰ কঠুৰা হৃদয় পমাবৰ
 কাৰণেতো, বিপাতাই বচিলে ইদৰে
 মেনকাৰ পৰাণত প্রণয়-সুস্থগা ।
 নোহোৱাহেতেন মোৰ মেনকা-সুন্দৰী,
 এই গৰি-হিয়াৰ মাজেদি, মন্মাকিনী
 বোৱালেহেতেন কোজে শৈলজা স্বৰূপা ?

মেনকা—বাক, নাথ । আশ্রমনো কিমান দূৰত ?

হিমালয়ে একাণপতীয়া হৈ বাটলৈ চায় ।

হিম—কিনো কথা । দূত কিয় আহিল উলটি ?

দূত সোমাই আছে ।

দূত । কিয়, কি কাৰণে আহিলি উভতি ?

দূত—বাটতেই লগ পালে । জয়া-বিজয়াক !

হিম—আহেহেনে উমা মোৰ ছই সখী স'তে ?

জয়া-বিজয়া সোমাই আছে ।

কোৱাঁচোন, পাৰ্কীতীক এৰি তোমাণোকে

হঠাতে আহিলা কিয় গুচি ? আশ্রমত

আহে নে পাৰ্কীতী মোৰ কুশলে-কল্যাণে ?

বেজাবৰ জমুনিয়া দেখিছোঁ মুখত ;

বুজিছোঁ, অনর্থ কিবা ঘটিছে নিশ্চয় !

কোৱাঁ মোক, নকৰিবা অলপো পলম ।

জয়া—মহাবাজ ! আশ্রমত তিনিও সখীয়ে

আঙিলোঁ সুখেৰে, মহেশ্বৰ পুশ্রমাত

অৰ্পি কায়-চিত ; কবিছিল কুপালাত

কুৰ্ব্বীয়ে মহেশ্বৰ পদ-সেৱা কৰি ।

এনেতে এদিন হ'ল সেই আশ্রমত

অকালতে বসন্ত উদয় ; ফুল তুলি

হবৰ পদত বাচি দিছে কুৰ্ব্বীয়ে,

এনেতে মদনে, চল চাই এৰি দিলে

ফুল-শব ছুইকো থিয়াই ; নালাগিল

মহেশ্বৰ পাত, হানিলে নিৰ্ম্মমজায়ে

সেয়ে কুৰ্ব্বীক ; খণ্ডত হবই, দেহি !

ভঙ্গ কৰি মদনক নয়ন-অগ্নিৰে

ততালিকে পৰিত্যাগ কৰিলে আশ্রম ।

হিম—আঁটিঙে এয়েই । হায় ! সুখ বাঞ্ছা কৰি

নাবদৰ নিৰ্দেশত কৰিলোঁ ইয়াকে !!

কিন্তু, বৰা ; কত মোৰ তৃহিতা-বান ?

বিজয়া—দাকণ যাতনা লভি পুষ্প-আঘাতত

প্ৰতিজ্ঞা কৰিছে কুৰ্ব্বীকীয়ে,—আচৰিব

ভপন্যা কঠোৰ ; হয় তাত লাভ হ'ব

মহেশ-বতন, নহলে এবিধ দেহা !

মেনকা—এয়ে মোৰ আছিল ভাগ্যত ! পৰম্পদ

আশা কৰি, হেঁকরাঙ হাতৰ ধনকো !!

জয়া মহাবাজ ! নগৰৰ বহু নিলগত

অগাধ হানিত গই আশ্রমৰ বাবে

কৰি ললে কুৰ্ব্বীকীয়ে স্থান নিকপণ ।

হিম—ব'ভে হক লাগে সেই ঠাঁই, তোমালোকে

ভাতো যেন পান্ধবতীক নেৰিবা অকলে ।

বিজয়া—মহাবাজ ! আমাৰো যে সেয়ে অভিলষ !

নিবেদিবলই বাক্তা আহিলোঁ এবাৰ ।

হুয়ো ওলাই যায় ।

মেনকা—এঘে হ'ল, মহাবাজ ! শেষ ফল তাৰ ?

মেনকাৰ কপালত ভাগ্য-বিধতাই

ইয়াকেহে বাখিছিল লিখি ? বাঘ-ঘোড়

জালুকৰ মাজত অকলে, পার্শ্বতীয়ে

তপস্যা কৰিব ? কি কৰিলে, মহাবাজ !

শোকত ভলম্ব হয় ।

হিম—অমুতাপে খেল হেন বিকিছে বুকত ।

পাপী মই, আৰ্জি ললোঁ নিজ কৰ্মফল ।

পাৰ্শ্বতীৰ প্ৰতিজ্ঞা অটল ; জানো মই

বিনা-সাধনাই গৌৰী নাহিব উলটি ।

কিন্তু সিকি-লাভ ? তুমি জানা, দয়াময় ।

দৃশ্য-পট সলনি হয় ।

তৃতীয় দৃশ্য

অশ্বৰ অশ্বৰ ঘৰ—মায়াবতী বেশী বতি অকলে
বতি—অদৃষ্টে !! দুচকু থাকি যাক দেখা নাহ,

কিন্তু যি আপুনি আহি মুখে মুখে চাই

বিপন্নক কৰে পৰিহাস, তাকে বোলে

‘অদৃষ্ট’ হবলা ! ঠিক কথা ! তাৰে স’তে

প্ৰথমে প্ৰথমে আজি হলোঁ পৰিচিত ।

মোৰ কি কপাল ! --দেহতাব হিত চিন্তি

পতি মোৰ পঞ্চশব গল হুই হই

মহেশব নয়ন অগ্নিত । ভাবিছিলোঁ,

জাপ দি অগ্নিত, কৰোঁ দুখৰ সমাধি ;

পবন চয়ালু কিন্তু আকাশীবাণীয়ে

দিলে বৰ,—মদনক পাবি পুনৰায় ।

ইলিনেদি সম্বন্ধক উদগাই মোক
পতিৰ গৃহৰ পৰা কৰালে হৰণ —
এয়ে হ'ল ফল পুণ্য আকাশী-বাণীৰ !
ভাগ্যে, মই মারাত্তী ; সিদেখি নিত উ
অনুবৰ পাপ বাঞ্ছা হইছে নিষ্ফল ;
সম্বৰিব পৰা নাই মোক । এয়ে লাভ !
সাজি দি শয্যা তাক বতিৰ মূৰতি
এয়া মাথোঁ আহিলোঁ পলাই ; দুখ সি ধে,
কাল্পনিক বতি-সুখ ভুগিছে চান্দই !
ধাক তাতে কীট নবকৰ, —পটি ভোব
মনে-পতা পাপৰ শয্যা ত ! নোৱাৰিবি
মোক তই নমাব তালই ।

অলপ পৰ ইচাট-বিচাটকৈ ঘূৰি ধমকি বয় ।
অ' সম্বৰ !

বুজিলিহেতেন যদি সত্য-মহিমা,
দেখিলিহেতেন অপকৰ জ্যোতি তাৰ
খন্তেক সময়ো, জানিলিহেতেন যদি
সম্ভাপৰ চিতাজুয়ে বিবহী সত্যক
দহি নিভে মাৰে কেনেকই, তয়ো হেৰ'—
ভয়ো ভেতিয়াও পাবিলিহেতেন জানো
খুজিব হৰিব মোৰ সত্য-বতন ?—

কিয় মোৰোঁ ভোক । ইয়ে মোৰ ভাগ্যৰ অৰ্জুন !!

(নেপথ্য)—মারাত্তী ! মারাত্তী !

বতি—পালেহি আকউ সেই দুৰ্জয় অশ্বৰ ।

বতি ওলাই যাব ধোজে । সম্বৰ সোমাই আছে ।

সম্বৰ—মায়াৱতি ! অকলে ইয়াত কি কৰিছাহি ?

বতি—সম্বৰ ! তুমি আহিবা, আহিবা, বুলি ইয়াতে অধনিবে
পৰা বাটচাই আছোঁ ।

সম্বৰ—কেলেই, এয়া মাথোন তোমাক ভিতৰতে এৰি মট
ইয়ালৈ আহিছিলোঁ ; তুমি আগ যি হলাই, অধনিবে পৰা
ইয়াত থাকিবলৈ পালা কেনেকৈ ?

বতি—ক'ত নো অধনিবে পৰা ? বোলোঁ, এয়া আহি তোমালৈ
বৈছোঁ মাথোন ।

সম্বৰ—তুমি বাক মোতকৈ আগ হলাহি কেনেকৈ ?

বতি (হাঁহি)—মামুহনো কেনেকৈ আগ হয়হি তুমি ভাবো
ছু নোপোৱা হল। বোলোঁ আকোঁ-কেচুৱা হোৱা তেনে-
হলে (হাতৰ তলুৱা গুধনৰ ভিতৰত দেখুৱাই) ইমানটি
হোৱা ।

সম্বৰ—মই কিমানটি হলে তুমি কিমানটি হব লাগিব কোৱাঁচোন,
মায়াৱতি !

বতি—মই আৰু ইমান হৈয়ে থাকিম ; সলনি হয় কিহৰ
জগবত্ত ?

সম্বৰ—কেলেই, মোৰ জগবত্ত ।

বতি—সেই জগৰে আমাক ধৰি নিনিলেহে পাৰিছে, বোৱী ।

অগপ আঁতৰি যায় ।

সম্বৰ—কি, মায়াৱতি ! তুমি তেনেহলে মোক ভাল নোপোৱা ?

বতি (চাপি আহি)—তোমাক বে ভালনাপাওঁ, ভাল পাওঁ কাক,
সম্বৰ ।

সম্ব (মিচিকিয়াই)—তেনেহলে নো আঁতৰি যোৱী কেলেই ?
বতি—ক'তনো আঁতৰি গ'লোঁ, হৌ ? এনে অকৰা মানুহনো
ক'ত দেখিছা—ধেমালি কৰিলেও ধেমালি মূবুজ্জৈ । পিছে,
মোক সিদিনা কম বোলা কথাটো কোৱা এতিয়া ?

সম্ব—কি কথা টো নো ?

বতি—ইঃ, এঁয়া পাহৰিলাই ? সেই অমৰণ বৰ পোৱা কথা ?

সম্ব—অ, এতিয়া মনত পৰিছে । মায়াৱতি ! মোৰ জীৱনৰ
এইটোৱেই ঘাই গুপ্ত কথা । তুমি মোৰ অতি আপোন
পাণে গোমাকহে আজি সেই কথা ক'ম । তুমি কতো
নুলিয়াবা, দেই ?

বতি—তুমি মোকো অবিশ্বাস কৰা নে ?

সম্ব—নকৰোঁ, শুনা । ব্ৰাহ্মণ বৰত মই অমৰ ।
কোনো দেৱতা বা নৰে মোক মাৰিব নোৱাৰে । কিন্তু
সিদিনা নাৰদে মোক মোৰ এটা বিপদৰ কথা কৈ গল,
বোলে শ্ৰীকৃষ্ণৰ ঔবসন্ত যদি কোনো পুত্ৰ-সন্তান জন্মে,
তেন্তে মোৰ প্ৰাণৰ আশঙ্কা ।

বতি—শ্ৰীকৃষ্ণৰ জানো কিবা সন্তান জন্মিছে ?

সম্ব—সেইদৈখি সম্প্ৰতি মোৰ ভাৱ কাৰণ হোৱা নাই ।
কিন্তু ৫ক্ষলৈ হেনো অলপতে কুণ্ডিলৰ ভীষ্মক বজ্জাব
জীয়েকক শিৱা দিছে, আৰু তেওঁ গে সেই কন্যা কাম্বলীক
বিদৰ্ভ ৰেশ্বৰ পৰা হৰি আনিছে । এওঁলোকৰ প্ৰথম লৰাটি
হলে—

বতি—প্ৰথম লৰাটি হলে তুমি কি কৰিবা ?

সম্ব—ভোঁৱুৱাই তাক ছল কৰি হৰি আনিম ।

বতি—হৰি আনি ?

সম্ভব—হয় বধ কৰিম, নহয় পানীত পেলাম।; তেতিয়াই মোৰ
মৰণৰ ভয় গুচিব আৰু তোমাৰে সৈতে চিৰকাল আনন্দ
ভোগ কৰি বব পাৰিম।

বতি—(এফলীয়া কাটি)—হে ঈশ্বৰ ! তেতিয়া হলে মই আৰু
চিৰকাললৈ এই নৰকৰ দুৰাবদলিৰ বাহিৰ ওলাব নোৱাৰিম।
(অলপ বৰকৈ) বাক, তাৰ দপায় চিন্তা হব।

বতি—কি ভাবিছ', মায়াবতি ! কিহৰ উপায় চিন্তিবা ?

বতি (উচ্প. হাই)—উপায় ?—অ' তোমাক সহায় কৰিবৰ
উপায় বিচাৰিছোঁ। সম্ভব !

সম্ভব—পাছে তাৰ দিহা হব ; এতিয়া যাওঁ আহাঁ।

দুয়ো ওলাই যায়।

চতুৰ্থ দৃশ্য

গৌৰীশিখৰ

গাত ঢাল-বাকলি ঘেৰিয়াই তগধিনী পাৰ্বতী ; কাষতে জয়া-
বজয়া, আৰু সমুখত ব্ৰহ্মচাৰীৰ ছদ্ম পৰিধানেৰে
শঙ্কৰ।

পাৰ্বতী—প্ৰণমো বিনয়ে, শ্বশুৰবৰ ! কিনো মোৰ
পুণ্যকমে হল এই শুভ দৰ্শন ?
তমু সৌম্য মুক্তি দেখি হয় এনে জ্ঞান—
বিৰাজিছে এটি দিব্য স্বৰ্গীয় প্ৰেৰণা

মৃতি ধবি এই আশ্রমত । দয়া কবি
 দিব জানো অভাগীক নিঃ পবিত্র ?
 শব্দ—ব্রাহ্মচারী, দেবি ! মই ; এই অবশ্যতে
 আছি। আজি বহুত বচব । কিছু দিন
 হল, শুনিছো লোকব মুখে, ইয়াতেই
 আহি বোলে হিমাদ্রিৰ তনয়া পার্বতী
 আচৰিছে তপ ঘোৰতব । কৌতূহল
 চল ; আহিলোঁ চাবব বাবে । কোন তুমি ?
 বিজয়া—তেবেঁ সেই তপস্বিনী হিমাদ্রি-তনয়া ।
 শব্দ—তুমিয়ে বৈ হিমাদ্রি-তনয়া ? যদি হোৱাঁ,
 কৌতূহল তেনে মোৰ বাটল দুগুণে ।
 জ্বলন-মোহিনী তুমি ! কতো দেখা নাই
 হৈহেন নন্দনময় স্বপন তুলনা ।
 নিজে তুমি তপস্তাৰ ধন ; পাবলই
 ভোমা হেন অগ্নীৰ বস্তন, মৰতব
 লোকে কবে তপস্তা কঠোৰ । কিন্তু তুমি
 নিজে বাক কিবা হেতু তপ আচৰিছা ?
 ভোমাৰ পিতায় হিমাচল ; সেইদেখি
 নিদিওঁ মনস্ত ঠাই—ঐশ্বৰ্য্যৰ বাবে
 পাবা তুমি তপস্তা কৰিব । আনপিনে,
 কৰা নাই যদি তুমি স্বামীৰ প্রার্থনা,
 সুবুদ্ধেঁ কি বাবে তুমি তপ আচৰিবা ।
 জয়া—শব্দৰ কথাই তেজ্ঞে সচা, সুনিবধ ।
 শব্দ—কি কোৱী ? পতিব হেতু তপস্তা আচৰে

এই দিব্য নিকপমা সৌন্দৰ্য্য-বাণীয়ে ?
এনে বিপবীড় কথা কই তোমালোকে
নকবিবা মোক আচৰিত । যদি হয়,
কোৱাঁ তেন্তে কোন সেই অহঙ্কাৰীজন
যাব মিছা উপেক্ষাই হিম-তুহিতাক
প্রণয়ত এনেদৰে কবিছে আকুল ?

বিজয়া—শুনা তেন্তে, মুনিবব । উপেক্ষা দেহন্তা,
নব, গন্ধৰ্ব, কিম্ব আদি, কুঁৱৰীয়ে
কবিচোঁৱি জয়ন্ত হবব সাধনা ।

শঙ্কৰ—অটোধাবী মহেশ্বক পতি বাহা। কবি
ভুবন-মোহিনী পাৰ্শ্বতীয়ে, আচৰিত
ই হেন ভপস্যা ? অসম্ভৱ । অসম্ভৱ ॥
পাৰ্শ্বতি । সম্ভেহ মোৰ কৰাঁ দূৰীভূত ;
সচাকৈয়ে কি কাৰণে ভপস্তা কবিচা ?
কেনে দিব্যাজনা তুমি । জনম-ভিকল্প
সৰ্ব ভূবণধাবী কদাকাবকপী
শঙ্কৰক পতি বাহা। কবি, অভিশাপ
বাহি লোৱা কথা, তোমাৰী সখীৰ মাথোঁ
উপহাস মুলিয়েই পাৰিছোঁ। জাৰিব ।

পাৰ্শ্বতী—অভিশাপ ? কিয় অভিশাপ, মুনিবব ?
দেহব পৰম দেহ-সৃষ্টি অহঙ্কাৰী
মহেশ্বৰ আবাধনা উপহাস মুলি
কিয় কৰ ১. সচাকৈয়ে কৰে অশ্বৈ বেন
পতিভণ্ডে-পাণ্ডি মহেশ্বক, ভাব গবে

কঠোর ভপস্যা মই আচর্য্যে ইদবে;
নহলে ভপস্যা সিদ্ধি, ইয়াতে নিশ্চয়
মোব এই দেহ-সজ্জা এবিম আপুনি ।

শঙ্কর—ব্রহ্মচারী মই ; সং উপদেশ মোব
আকটু এবাব শুনি চোরী নিজে গুণি ।
এই হেন কপ-লাবণ্যও ভপেবেহে
কেতিয়াবা লাভ কবা যায় ; কিন্তু তুমি
নিশ্চিহ্না বন্দিত এই সৌন্দর্য্য-গবিষা ।
সি দুটি নিতম্ব আক উকত তেমিাব
বাকলি বসন পিঙ্কি, দেয় কবা কিয়
এই স্বর্গীয় বিস্তর ? চন্দন-পুঙ্কিত
সেই স্তন-যুগলক কবি অনাদব
অজোভাক কবা হিংসা কিয় ? কিয় বাক
দিনে-বাতি কার-ক্রেণে স্বর্গীয় ভেউতি
এইদবে পেলোই মোলান ? যদি তুমি
আন ভপ জ্বিলাহেডেন, অতি সজ
বুলিলোহেডেন । কিন্তু তুমি শঙ্করক
ভপস্যা কবিচা ? দেখিছো নিজেই মই
সেই সন্ন্যাসীক ; সি যে অতি ভয়লগা
সপেবে ভূমিত কার, তাব স্পর্শ-দুখ
কি মতে নো সহিবা, শূন্যবি । ভোমাব ই
আলম্বরা কুলাম দেহত ? এতিয়াও
কঠ মই, ভপ এবি বোহাগে উলটি ;
কবি শূন্যে অধিনান হিমাত্রি ধুকুত ।

শ্রদ্ধান-সন্ন্যাসী সেট কিস্যাবীকু ভূমি
 নকবিবা পতি অভিলাস । মদনব
 ধন্থ যেন এই জুগুগলে, কবি দিব
 অবাচিতে শ্রেষ্ঠ বব তোমাব অধীন ;
 বাঞ্ছা যোগ্য স্বামী, মোব এয়ে উপদেশ ।
 পার্শ্বতী—কি বুজিবা ভূমি, হেবা সামান্ত সন্ন্যাসি !
 শব্দবব অতুলন অপূৰ্ণ মহিমা ?
 বাহিবত দেখি সেই সপৰ তুৰণ,
 গাত-ভঙ্গ ধূলি সনা, শিব জটোয়াব,
 কোন সাহে কদাকাব বুলিলা হঠাতে ?
 জনম-ভিকহ বুলি নিমি ভূমি এই
 চৰাৰে জগতব মহান পতিক
 কিয় কবা পাপব সঞ্চাব ? বি জনেই
 ঐশ্বৰ্য্যব মহা মূলাধাৰ, যাৰণবা
 কপ-গুণ, বিষয়-বাসনা, সুখলাভ
 কবিছে জগতে, নিন্দা কবা সিজনক ?
 বাব বাবে আজি মোব লত জনম
 হৃদয়-আবেগ সঁপি দিছোঁ সাধনাত,
 সিজনব নিন্দা শুনি কোন শকতিবে
 পাবে। বাক থাকিব বিবেবে ?
 (জগা-বিগলৈ চাই)—সখীহঁত !
 যদিও সকলো গুণে পূজনীয় এই
 দুৰ্ভাগীয়া অশ্রুচাবীজন, তেওঁ হেবা,
 অনিলেও পাপ হয় ইজনব কথা ।

কোথী, তেওঁ সসন্মানে এই ঠাই এবি
এতিয়াই আঁতৰি পলক—

শঙ্কৰ—কুনা হেৰা !—

পার্বতী—আক বাব ? অসহ । অসহ ॥ সখীহঁত !

বার্তাগই আন ঠাইলই ; কলুবিভ

হল মোৰ এই তপোবন, দুৰ্ভগীয়া।

সন্ন্যাসীৰ পাপপূৰ্ণ শঙ্কৰ-নিন্দাবে।

পার্বতী যাবলৈ বুলি বার্ত ভবি আগবঢ়ায় ; জয়া-বিজয়াট

সকলো সজুলি বুটলি লব খোজে । এনেতে শঙ্কৰ

সন্ন্যাসীৰ ছদ্মবেশ দলিলাই পেলাই আগত

ঠিৰ দিয়াত, পার্বতী ন-ধৰো-

ন-তহো হয়।

শঙ্কৰ—কমা কৰী ; তোমাৰ সি নিন্দিত শঙ্কৰে

উপস্যাভ তুই হই সন্নিহে তোমাক।

আঁৰ-কাণোৰ

চতুৰ্থ অঙ্ক

প্ৰথম দৃশ্য

ধাবকাৰ বাজৰবা

শ্ৰীকৃষ্ণ অকলে কিবা ভাবি থাকে । দূত সোমাই আহি সেয়া জনায় ।

দূত—কুণ্ডিলৰ দূত এফু ! দুৱাৰ মুখত ।

কৃষ্ণ—কুণ্ডিলৰ বাজদূত ? উপযুক্ত বেলা
সি আহিছে । মাতি আন তাক এতিয়াই ।

ধাবকাৰ দূত ওলাই যায় ; পাছতে কুণ্ডিলৰ দূত সোমাই
আহি প্ৰণাম জনায় ।

কিনো দূত ? কুণ্ডিলৰ পূজা ৰূপভিত্তি
কিয় পঠিয়ালে তোক ? আহেনে বাজাত
সদউ কুণ্ডিলবানী কুলে-কল্যাণে ?

দূত—সৱাবে কুলল, এফু ! কুণ্ডিল পুৰত ।

বাজমহাদেৱে মাৰ্ণে । কুঁৱৰীৰ কালে
বাতৰি লবলৈ যোক দিলে পঠিয়াই ।

ধাবকাৰ বাজদূতে কোৱাবে পৰা
সেই অজুৰৰ কথা, চিন্তাকুলানীৰ ;
আহিবৰ বাবে যোক নিদিলে শুনি ।

কৃষ্ণ—বব সজ কথা । উপযুক্ত বেলাতেই
পঠিয়ালে মহাদেৱে তোক । যাৰি তেন্তে,

বজা আক মহানই দুইকো আয়াব
 সবিনয়ে জনাবি প্রণাম ; কবি বার্তা—
 বাজনক্ষিত্রীর এটি জন্মিছে সজ্জার ;
 সুলক্ষণা পুত্র মোর সকলো পিনেই.
 জীয়েকো কুশলে আছে সুভিকা ববত ।
 দূত—প্রভু । মোর সেৱা তেজ্ঞে করিব গ্রহণ ।

যাব খোজে

কুক—আক এটি কথা, দূত । ক'বি নৃপতিক
 বাজসহায়দয়ে যেন এনে সুলক্ষণ
 দাবকাত এটিবাব খুলা চরণব
 কবেছি বঙেবে দান । কেনে ভালপাম
 দেখি এনে সুখ সময়ত । জীয়েকোও
 কেনেনো এবিধ দেখি লভিব মনত ।
 বাক, দূত । যেনে ভেনে আহে যেন বাণী ।
 দূত—ললো । তুলি আদেশ দিবত ; ততালিকে
 গট মই বাজনক জনাম বাতবি ।

ওলাই যাব ।

কুক—দবধন লাভ হলো প্রথম পুত্রব,
 সচাট উদ্ধাব হয় পুত্রব জীবন ।
 কিমান পাত্রিক এই পুত্র দবিশন ।
 অবা দেখি দবগব পবা আক এটি
 নক্ষত্র অতিথি, মন্তত, কেউপিনে
 বাচে যেন সকলোরে মঙ্গল উকলি ;
 দেবব দুন্দুভি উঠে বাজি আকাশত ।

পিতৃ-মাতৃ জ্ঞাতি-স্বয়ং সন্তানে জিহ্বাত
অভিন্নত কিবা এটি আনন্দই কেন
মুক্তি খাঁই উঠে নাটি নানা ভক্তিমাথে ॥
সচা, সচা ! ইদবেই মানন্যক আহি
সংসারব মায়াজালে ধবে মেবিয়াই ।

ভিতবত কান্দোনব বোণ গুনি হঠাৎ থরকি বর ।

ই কি ? ভিতবত কোনে যেন জন্মমর
বোল দিগে ভুলি ! সচাকৈয়ে বাক এনে
আনন্দত নিবানন্দ আছে ক'ব পবা ?

কন্নিগী—(ভিতবত কান্দ কান্দি)

কোনে দুমুহুরালে মোব প্রাণব প্রদীপ ?
হে প্রভু, জীৱন-নিধি পাই হেকরালোঁ !

ক্লক—সচাকৈয়ে ! কন্নিগী'ব মাত যেন শুনো ।

কিবা অমঙ্গল জানো স্মৃতিকা যবত ?
বেগাই সোমাই আছে ।

দুত—ঘোব অমঙ্গল প্রভু ! স্মৃতিকা যবত ।

শুধাই খোৱাবে পবা কেহুৱা পোনাটি
ক'ব পবা কোনে জানো গল হাব লই !

ক্লক—বব টান কথা ! নাছিল কেও নে বাক
স্মৃতিকা যবত ? নাছিল কাৰ্যত বাক ?

দুত—সকলো আছিল প্রভু ! শুধাপি দেখোন
সন্তানে মানব পবা লকা কেনি গজ,
কোনও নাজানে ! সকলো বিবুধি-প্রাণ ।

কৃষ্ণ—সুবুজো! ভজনা কবি কোন দেউতাই
পুত্ৰ মোৰ নিছে পলুৱাই ! বল, দূত !
ভুনোগই সবিশেষ লকলো কাহিনী ।
হুয়ো ওলাই য়াৰ ।

দ্বিতীয় দৃশ্য

ঐকৃষ্ণৰ ভিতৰ চ'ৰা

হাতত বোণ লৈ নাৰদ গীত গাই সোমাই আহে ।

গীত—বাগ কেদাৰ

গুনহ মনাই, কিছু ৰিব নাট, জীৱন ঘোৱন জায়া ।
পুত্ৰ কজা ডাট, সৰে ঠাই ঠাই, মিছা মৰীচিকা য়ায়া ।
শিশিৰ-মাণিক জলে তিকমিক অকণ চুখন পায়া ।
জলন্ত ডাকৰে শোৰে একতিলে, নাৰহে হৃদয় কায়া ।
নৰ্থৰ দেহৰ এহি গটহৰ, বিষয়-বাসনা হায়া ।
তাজহ ই সৰু, ভজ ৰবিশৰ, সেহিসে কবিরে দয়া ।
গীতৰ অন্তত ঐকৃষ্ণ সোমাই আহে ।

কৃষ্ণ—আৰী মোৰ সুহৃদু নাৰদ ! মোৰ এই
শোকৰ ডাঙনা তুমি কোৱাঁহি এবাৰ ।
নাৰদ—কিবা কয়, প্ৰভু ! মই সুবুজো একোকে ।
আপোনাৰ শোকৰ ডাঙনা ? .জসন্তৰ
আদি-অন্ত সৃষ্টি-স্থিতি সংহাৰ-নাটৰ

মহা ভাওনাৰ বেয়ে মহা নাটিকাৰ,
তেওঁবেই শোকৰ ভাওনা ? ভাঙি-পাতি
নকলে এবাৰ, সুবৰ্ণে ! একোকে মই ।

কৃষ্ণ—নোলায় মুখত মাত শোকৰ হেঁচাত ;
তথাপিও কণ্ঠ শুনা । এটি পুত্ৰ যোৰ
জন্মিলি অতি সুকুমাৰ ; কিন্তু হেৰা,
সুতিকা-ঘৰবপৰা চকুপচাবতে
কববাৰ লৰা যমে নিলে ডাক হৰি ।

নাৰদ—যুজিলে ! এতিয়া শ্রদ্ধা ! তেতিয়া নো বাক
নাছিল নে কোনোৱেই সুতিকা স্বৰ্গত ?

কৃষ্ণ—আছিল কল্পিণী নিজে পুত্ৰৰ কাষত ।

নাৰদ—সঁচাকৈয়ে আচৰিত লাগিছে সকলো ।

কৃষ্ণ—ভাবিছোঁ, নাৰদ ! আমি পূৰ্ণ জনমত
আচৰিলে ! কিম্বা মহাপাপ ; তাৰ বাবে
বিধাতাই আজি, হায় ! দণ্ডিছে ইন্দুৰে ।

নাৰদ—আপুনি শ্রদ্ধা শ্রদ্ধা ! সন্মানে গৰ্ভাঙ্কি ;
সংসাৰত থাকি মাথোঁ সংসাৰীৰ দৰে
ব্যৱহাৰ কৰিছে এতিয়া । কোৱে পাবে
অগ্নি-অস্ত্ৰ ধৰিব তোমাৰ, জীলাময় !
তথাপি সামান্য এটি পুত্ৰৰ কাৰণে *
এইদৰে স্মিয়মান হয় যদি নিজে,
জগতক কোনে বাকি ৰাখিব সাক্ষনা ?
শোক-লাগবপৰা আই কল্পিণীক
কোৱে বাক কৰিব উদ্ধাৰ ? সেইদেখি

কবিহঁ। মিনতি—সম্ভবক, সম্ভবক
 দাক্ষণ চকুলো এই অনুশোচনাব ।
 (আকাশীবাণী)—সম্ভব! সম্ভব! প্রভু ! বিবাদ মনব ।
 লভিব। হেবোৱা পুত্ৰ অচিৰে পুনৰ ॥
 নাবদ—জনিছে, জীহৰি । সেয়া মোৰ বাক্যকেই
 প্রতিধ্বনি কবি দিছে আকাশীবাণীয়ে ।

তৃতীয় দৃশ্য

সম্ভবৰ ভিতৰ চোতাল

সম্ভবৰ দাগ আৰু ছাতত কেচুৱা এটা লৈ এজনী দাসী
 দাস—হেৰ বাঘেখাতী ! কচোন মোৰে শপত, এই লৰাটো
 নো বাক মাছৰ পেটতে পালি নে ?
 দাসী—বাঘেখোৱা ! মাছৰ পেটত নাপালে নো বাক কোনে
 মোক দিলেহি অ' ?
 দাস—নহয় পায়, কথা কেনেবাহে ; মই গৈ আমাৰ আই-
 দেউক কথাটো জনাই থৈ আহোঁ ।
 সি ওলাই যাব আৰু অলপ পিছতে বড়িৰ সৈতে সোৱাই আহে ।
 বড়ি—বৰ আচৰিত ! মাছৰ পেটত এনে এটি ঘেৰোপম লৰা
 হব পাৰে কেনেকৈ ? বাক, মাছটো কোনে আনিছিল,
 কেনেকৈ পালি, সকলো কথাঃমোক ভাঙি কচোন ।
 দাসী—আই ! এয়া মাখোন অলপতে ছটা জালোৱাই সাত্তি
 কবি এই বিদ্ভান্তম মাছটো বজাৰ ঘৰত পেলাই দি গলহি ;

সিঁইত কি জানি এতিয়াও ক'ব পোহাইগে নাই। এমাহটো বাটোঁ-কাটোঁ। বুলি লুটিয়াই-বগরাই চাঁয়েই। পেটটোঁ বব ডাঙব দেখিলোঁ।। তাত নোঁ ইমান সোপা কণী আছে নে বুলি আলফুলকৈ মই লাহে লাহে পেটটোঁ কালিব খুজিয়ে এই নোহোঁরা-নোপজা কথাটোঁ দেখিলোঁ ; দেখিববেপবা মোব গাব কঁপনি এতিয়ালৈকে মৰা নাই।

দাস—আই। ময়ো এই কথা শুনি পোনতে এই হতচিৰি-ইঁতীয়ে কিবা ফাকি-ফুকা কৰিছে বুলিহে আছিলোঁ ; পিছে এতিয়াহে বুজিছোঁ, কথা মিছা নহয়। লৰাটি ধুৱাই-পখলাই লোৱা দেখি মই বোলে। কথা কিবা হে—এইটো নোঁ ক'ব লেবেলী হাঁহব লোখোঁবা কণী হল ?

বতি—বাক, তইত এতিয়া ইয়াৰ পৰা যা ; লৰাটোঁ মোব হাতত দে। তইতে খোৱা-লোৱাৰ সকলো দিহা কবগৈ। কিন্তু সাৱধান, এই লৰাৰ কথা যেন বজাই কোনোমতেই গম নাপায়। এই বিষয়ে কববাত তেওঁ কিবা শুং-সূত্ৰ পাৰ লাগিলে এই লৰা আৰু জোয়াই নাথাকে ; জেতিয়া হলে ডইতো আৰু শুদাই নাগাব।

দাস-দাসী —আমাৰপৰা কোনেও এই কথাৰ ফুটকৈ নাপায়, আপুনি শৰ্মা অকণো মনলৈ নানিব।

দুয়ো ওলাই যায়।

বতি—মাহুৰ পেটত জন্মে অতি দেৱোপম
এনে এটি মানৱ সন্তান, কোনে বাক
মৰিব প্রভাৱ ? তাতোকই আচৰিত—
ইয়াক দেখাৰে লব। ঠিক বাক মোব

বিচলিত হ'ব কিয় খোজে ঘনে ঘনে ?
 হৃদয়ন্ত নজনা বাসনা ! অজানিত
 কোনোবা দেশৰ কিবা গুপ্ত আনন্দ
 আৰু বিশ্বয়েবে ভৰা বহস্য-ছুৱাব
 কোনে আহি বাবেপতি যায় খুন্দিয়াই ?
 নিশ্চয়, নিশ্চয়, মনেৰে নোপোৱা ঢুকি
 কৰবাত কিবা এটি বহস্য মধুৰ
 আছে, আছে বুলি, সঘনে হৃদয়ে মোৰ
 জনায়ে ইঞ্জিত । য'তে যি থাকোক লাগে,
 পবিত্ৰ দেহাৰ মোৰ এফালিৰ দৰে
 এই পোনাটিক মই কৰিম যতন ।—
 আকউ পালেহি সউ দুৰ্জ্জন অশ্বৰ !

মিঙাতে গৈ লৰাটি লুকাই থৈ আছে ।

লম্বৰ—মায়াৱত্তি ! অলপতে কৰবাত কোনোবা কেচুৱা লৰাৰ
 গম পাওঁ যেন কৰিছিল ।

বতি (হাঁহি)—অ' তুমি পগলা হৈছা ! ক'ব লোকৰ লৰা
 পানীত পেলাই মাৰিবা, ঘৰত আহি অনাহক ভাব সপোন
 দেখিবা ?

লম্বৰ—ভেনেহলে, মোৰ অশুমাণ ।মহা ! বাক, মায়াৱত্তি !
 তুমি নো সদায় মোক লগ-এবা দি অকলে ইয়াত কি
 কৰাঁহি ? আৰ্হাচোন, ভিতৰত বহি ছুয়ো বিশ্বাম
 কৰোঁগৈ ।

ওলাই যায় ।

বডি—বলা, মই পিছে পিছে নৈছোঁ ।

আকউ আনি পিঙটি কোলাত লরহি ।
ইদবেই, ইদবেই, জীউ মোব, ভোক
সবডনে সজোপনে জালিম-জালিম ।
আছাব হিরাব এই অটীন প্রদীপ
নোহাবিব সহজতে দুয়াব অনুবে ।
ওলাই যায় ।

চতুর্থ দৃশ্য

কৈলাস লিখবত হব-পার্বতী

পার্বতী—আজি কত বছরব পিছে, প্রাণনাথ !

অতীতব এটি পিঠি পবিছে মনত ?

আজিও শ্রবঁবি সেই কথা, জর নাগে,—

জানো ময়ো ভাগী সেই মদন-ধনসব ।

শব্দব—সিটি এক লুপ্ত অক জীহন-নাটব,

বিষাদ আনন্দ ভাঙ সব একেলগে ।

কঁও শুনা শুণ্ডত বহন্য । আজন্ম

উজ্জ্বল আছিল মদন । সন্ধ্যা দেবী

অছাব জীয়াবী ; দুর্ভাগ্য মদনে কিছ

দুশখব হানি, অজ্ঞানকা দুইটিবে

ওপজালে পবনৰ চিডৰ বিকাৰ ।

শাপিলে ব্ৰজাই, হবৰ হাতত হব

উজ্জ্বল মদনৰ কঠোৰ সংকাৰ ।

পাৰ্শ্বতী—বিধৱা বতিৰ ভেনে কি হল বিলাই ?

শঙ্কৰ—শুনা, প্ৰাণেশ্বৰি ! মদন-ভাস্কৰ পিছে,

সপ্তৰ্ষিক বিবাহৰ কটকটী পঠাই

সিদ্ধতপা ভোমাক যেতিয়া, আনন্দেৰে

কবিলে। গ্ৰহণ, প্ৰতি মুহূৰ্ত্তে মোৰ

মদন-বতিৰ কথা পৰিল মনত !

দক্ষ কৰা মদনৰ ভঙ্গ্য উৰি যেন

ঢাকি ললে পৃথিবী-আকাশ । অনঙ্গই

অঙ্গ ধৰি পুহু যেন জিনিলে ভুবন !

সকলো মায়াৰ সেই অন্তকাৰী দেৱ

কামজয়ী মহেশ্বৰ প্ৰতিশোধ কপে,

প্ৰিয়াৰ ভুকত যেন এৰিলে মদনে

ভাব কালাঙ্কসেই ফুলধনুধনি !

ভেঙিয়া মানিলে মনে মদন-শাসন,

আত্মীকান দিলে। প্ৰাণ ভৰি,—বতি হক

পুনৰ সধৱা ! সেইমতে বিষ্ণু-ঔৰসত

উপজিল কামদেৱ কল্পিত গৰ্ভত ।

পাৰ্শ্বতী—বাক, প্ৰভু ! কিদৰে নো বতিয়ে কামক

নিজ প্ৰাণ-পতি বুলি চিনিব সহজে ?

শঙ্কৰ—দেৱি, মায়া-আয়বণ আৰু জন্ম-জন্মান্তৰ

বিশ্ৰুতিয়ে মদনক বাধিছে আত্মৰি ।

ইকালেও কৃষ্ণ আৰু কল্লিণী দেৱীয়ে
 ঐহ্যাম্বক পুত্ৰ বুলি নোৱাৰে চিনিব ।
 পাৰ্ৱতী—ভেঙে, নাথ ! এই বেলা কৰ্ত্তব্য আমাৰ—
 বতি-মদনৰ এই নৱ জীৱনত
 দিওঁগৈ আশিস বচন ; ভেদ হ'ক
 মায়া-আবৰণ ; ছিগি যক বিশ্বাতিৰ
 কঠোৰ শৃঙ্খল ; কৃষ্ণ আৰু কল্লিণীৰ
 পুত্ৰ-পুত্ৰবধু-লাভ হ'ক একেলগে !
 শঙ্কৰ—ব্ৰহ্মা ইন্দ্ৰ সকলো দেৱেই, আশিসিব
 শ্ৰাৱণ শুবি ই পুত্ৰ মিলন ; দেৱতাৰ
 হিত-সাধনতে ত্ৰতী হ'ই সি মদনে,
 কবিছিল, চৈশ্ববৰ্ণীৰ আশ্বদান ।
 শুভ শ্ৰৱণ শুভ লগনত ! বলা, প্ৰিয়ে ।
 হুয়ো ওলাই যাহ ।

শঙ্কৰ দৃশ্য

সম্ভবৰ ঘৰ—বতি অকলে

বতি—বুজা নাই, আই ভগৱতি ! পুনৰাই
 কি মায়া-জালত মোক পেলাব খুজিছা !
 কত বৃন কাম-সামৰ, ধীৰে ধীৰে
 সবজি পৰজি গল অনন্তত যাব,

বিবহৃত ভাস্মীভূত কৰি মোৰ হিয়া
লুণ্ঠ হুল মদম-অনল ; ভাষাশিও,
ভাষাশিও কিয় বাক বতিব শবীৰ
সৰ্ব্বাঙ্গ উঠিছে জ্বলি, পুত্ৰতুলা এই
সামান্ত সন্তানটিব বাবে ? দেহি আই !
বুজিছোঁ নাৰীৰ চিত পাপ-সাগৰত
সদায়েই থাকে নিমগন ; নহলে নো—

অলপ ইফাল-সিফাল কৰি,

নহয়, নহয়। কিয় কণ্ঠ এনেদৰে মই ?
মইতো নিজেই বতি, যাৰ ই জীৱন
গতীৰ-যজ্ঞৰ এক জীৱন্ত আহতি ।
ভেঙে বাক বাসনাৰ এই ভাস্মবোৰ
ক'ব পৰা আছে উৰি মোৰ ফাললই ?
মন-জুই, মন-জুই, জ্বলি বাক কাৰ
বসন্তত উৰিছে কুকুহা ?—এই শিশু,—
ইয়ে জানো মূল সকলোৰে ? অভাগিনি !
কিয় ভাব তেনৈদৰে ? সবগবপৰা
নামি আহি পৃথিবীৰ দুৱাৰ-দলিত
পোনে পোনে দিছে ভৰি, নবীন অতিৰি ।
পৱিত্ৰতাপূৰ্ণ অৱতাৰ ! ডাঙ কিয়.
এইদৰে দিয় আঁকি কলহৰ বেথা ?

শিশু এহাৰ গোমাই আছে ।

এহাৰ—তুমি মোক অকলে এৰি আহিলা কিয় ?

বতি—(আনফালে) সচাকৈয়ে মৰতৰ মক-আউলীৰ
 মাজতে উদ্ভিত এই পল্লিত মূৰতি
 দ্বিতীয়াৰ জোনটিৰ দৰে ; ভাত কিম্ব
 কলঙ্ক-কালিমা মই সানো এইদৰে ?—
 কিস্তি, বাক, মোৰে জানো দোষ যতমানে ?
 দ্বিতীয়াৰ জোনটিত কোনোবা শব্দে
 যদি সানে উতলোৱা বাসনাৰ কণা,
 যদি সেয়ে পুৰি ছাই কৰে হৃদয়ৰ
 সকলো লাস্তিক ভাৱ, ভেঙ্গে ভাৰ বাবে
 বতিয়েই জগবীয়া হব নে অকলে ?

প্রহ্লাদক দেখি সেইফালে ব লাগি চাই থাকে ।

প্রহ্লাদ—তুমি মোৰ ফালে এইদৰে চাইছা কেলেই ? মোৰ
 ভয় লাগিছে ; মোক নাশাভা দেখোন ?

বতি—নুসুধিবা কোনো কথা মোক । পিচাটিনী
 বতি মই ; হৃদয়ত মোৰ পৈশাচিক
 নৃত্য আজি পূৰ্ণভাৱে চলিব লাগিছে ।

(আকাশবাণী)—সোৱঁবা পূৰ্ণৰ কথা ; সত্যে, বতি !
 সত্যে এৱেঁ কামদেৱ, হোঁৱামী ভোমাব ।

বতি—আকাশৰ মাত তুমি বতাহত উৰি
 কিবা কথা কই মোক বতাহৰ দৰে
 কবিলা বাউলী পুসু ? ববা, নগলাৰী ;
 কই ঘোৱী বিবহীক দুনাই ইবাৰ
 যিটি বাণী উজ্জাৰিল তুমি । ই কি স্বপ্ন ?
 ই কি মায়া ? ই কি কুহেলিকা সপোনৰ ?

স্বৰ্গ আৰু মৰ্ত্যৰ মাজত, ময়ে নে কি
এটি মাথোঁ দূৰ্ভগীয়া জীৱ ? আৰু আছে !
কোন আছে ? কোন আছাঁ, বন্ধা কৰাঁ মোক !

প্ৰহ্লাদ—মই আছোঁ। তোমাৰ কি হল ? কি কৰিব লাগে
কোৱাঁ !

বডি—হাঃ হাঃ ! তুমি আছাঁ ? কোন তুমি বাক ?

হোৱাঁ জানো তুমি সিটি, যিটি বুলি মাথোঁ !

এতিয়াই কই গল আকাশী বাণীয়ে ?

নোহোৱাঁ যদিও, এতিয়াৰ বাবে মোক

কই যোৱাঁ সেয়ে হুঁও বুলি। এই মিছা,

সহস্ৰ সচাঙকৈ শত মূল্যস্থান !—

নহয়, নহয় ; সচা হক, মিছা হক

দেৱতাৰ বাণী, মুখৰ অগনি মই

মুখেৰে স্তমাম। সৰ্বগুণ যত আছ,

টোপোলা-টাপলি বান্ধি পলাঁ এতিয়াই ;

ভমোগুণ বড আছ, আন্ধাৰ হিয়াৰ

কোনোবা চুকত মোৰ, আহ চাপি-কুচি ;

পাতি দেহি মদন-উছৰ। জগতত

আজিয়েই জয়ে জয়ে মানৱ হিয়াৰ

কোমল আপত্য স্নেহ দাম্পত্য ঞ্জয়ে

পেলাৱক ঞ্জি ; জয় হক মদনৰ !

প্ৰহ্লাদৰ কালে আগবাঢ়ি যায়।

প্ৰহ্লাদ—মোৰ ভয় লাগিছে। তুমি কিয় এনে কৰিছাঁ, মোক
কোৱাঁচোন।

বতি (পিছ হইকি)—অসম্ভব ! অসম্ভব ! আকাশী-বাণীয়ে
 ছল কবি আনি মোক পেলাব খুজিছে
 এইদবে পাপব গৰাত । নাই, নাই—
 পলাওঁ, পলাওঁ ; বন্ধা, বন্ধা করী মোক !

বতি লব মাৰি একালে পলাব খোজে ;
 প্রহ্মায়ই বাট ভেটি গৈ সাথটি ধবে ;
 বতিয়েও প্রহ্মায়ক সেইদবে গাঢ় আলিঙ্গন কবে ।

প্রহ্মায়—তুমি কোবীচোন, কোবীচোন—
 • বতি (ওপবলৈ চাই)—কোবীচোন, ভগবতি ! তুমি কোবীচোন ।

আঁৰ-কাপোৰ

পঞ্চম অঙ্ক

প্রথম দৃশ্য

স্বপ্নব বাহিব চৰা

প্রহ্লাদ—তেছে ই সচা কথা ?

বতি—শতাব সচা, প্রাণনাথ ! ঘোপমৰা
আকাশত মেঘৰ গাঞ্জন ; তাৰ মাজে
বিজুলীৰ হাঁহি-চমকনি ; প্রভাতৰ,
নন্দবাগ ; শাবদী জোনাক ; বসন্তৰ
নন্দনিত কুসুম সুবাস ; আৰু মোৰ
প্রাণপাত্ত অনঙ্গৰ বাবে হৃদয়ৰ
ব্যাকুল বেদন যেনে সচা, জগতত
ইও তেনে সত্য বুলি জানা, প্রাণনাথ !

প্রহ্লাদ—আৰু যদি ই সচা নহয় ?

বতি—যদি ই নহয় সচা, তেছে প্রাণেশ্বৰ !
ঈশ্বৰক সাক্ষী কৰি আই লওঁ মানি,—
হোৱাঁ তেৱে তুমি মোৰ হেবোৱা বতন ।

প্রহ্লাদ—নহয়, মোৰ বিশ্বাস হোৱা নাই ; এই কথা মানি
লবলৈ কোৱাৰ আগতে তুমি মোৰ বিশ্বাস জন্মোৱাঁ ।

বতি—জনমাব লাগে মই বিশ্বাস তোমাৰ ?
অতীতৰ সেই স্মৃতি-স্মৃতি এতিয়াও
গোৱা নাই হৃদয়ে তোমাৰ ? এতিয়াও
মউসনা বিশ্বয়ত উটাই-বুবাই

বই অহা নাই জানো নিজবি নিজবি
সিঁজিয়াব শত সৌন্দর্য ? কতকাল
খেলিছিলে। ছয়ো আমি কুন্তুম্ব খেলা ।
বসন্তব আঁবত লুকাই এদিন যে
ছয়ো অতি দুঃসাহসেবে, চাপিছিলে ।
ভয়ে ভয়ে মহাযোগী শঙ্কৰৰ কাষ—

প্রদ্বান্ন—মই ভালকৈ একো বুজিব পৰা নাই ।

বতি—যেতিয়া চাপিলে। ছয়ো কাষ মহেশ্বৰ,
তোমাৰ হাতৰ পৰা কুলধনুখনি
পৰিছিল সৰি পৃথিবীত, তেতিয়াই
দিছিলে। সি ধনু তুলি তোমাৰ হাতত ।
তোমাৰ অহাৰ গম পাই তেতিয়াই
কঁপিছিল খৰহৰি তপস্যাৰ ভূমি
যোগেশ্বৰ মহেশ্বৰো পাহৰি খন্তেক ।
ভগ্ন তপস্যাৰ সেই দুৱাৰদলিত
ঠিয় হই কোপমনে শঙ্কৰে যেতিয়া—

প্রদ্বান্ন—নকৰী, নকৰী, আক মুণ্ডনো মুণ্ডনো !

বতি—তেতিয়া যে হিয়া মোৰ হিয়াত নাছিল ।
ভাৰিলে। অগ্নিত পৰি হৃদয়ৰ জুই
মোৰ মুমাঠ এবেলি ; তাতে কিন্তু মোক
বাধা দিলে আকাশীবাণীয়ে—কলৈ, ভূমি
জনমি সার্থক মোৰ কবিতা জীৱন ।
ভালবি লগোৱা এই আকাশীবাণীত
মোহ নই থাকিলে। জীয়াই ; কিন্তু মোৰ

দুখৰ দীঘল বাতি আৰু বাঢ়ি গল,
হৰিলে এদিন এই দুৰ্জ্বল অন্তৰে ।

প্রদ্যম্ব—আনিছে তোমাক হৰি দুৰ্জ্বল সম্বৰে ?

বতি—সম্বৰে আনিছে মোক হৰি । ভাব পাছে,

নিতউ বাতিয়ে দিনে, পাপ-সলিলত

মজাবৰ বাবে চেষ্টা কৰিছে দুৰ্জ্বনে ;

ছলেবে কৰিছোঁ তাক ব্যৰ্থ মনোবথ ।

এইদৰে এযুগ-দুযুগ কই কত

শতেক সুদীৰ্ঘ কাল হুনিয়া কাঢ়ি

গৈছে ধীবে ধীবে ! ইপিনেদি, ধৰিলাহি

তুমি দেবী কল্পিগীৰ গৰ্ভত জনম ;

সুভিকা ঘৰৰ পৰা তোমাকো এদিন

হৰি এই দুৰ্জ্বনেই পেলালে পানীত,

মাছৰ গৰ্ভত ললা ধিত ; ভাব পিছে

পৰিলাহি অভাগীৰ হাতত আকউ ।

প্রদ্যম্ব—নাজানে নে বাক এই দানৱ সম্বৰে

মোৰ এই আচৰিত জীৱন-কাহিনী ?

বতি—নাজানে, নাজানে ! জনা হলে এটিবাৰ,

আজিও জীৱাই আহা তুমি, কিনো গতি

কৰিলেহেভেন, ভাৰি কপি উঠে হিয়া ।

ভাবপৰা লুকুৱাই বাখি সজোপনে

পুত্ৰভাৱে পালিলোঁ তোমাক । কিন্তু, প্ৰিয়,

আছিল ভেটিয়া প্ৰাণ কলা-সুসজিত ;

পিছে এটি আকাশ-বাণীয়ে, মোৰ এই

ভাস্কর্য্যস আত্মাৰ গুচালে ঢকিনি ;

সাব পাই, মই এই নতুন বাজ্যত ।

প্ৰহ্মান্ন—তুমি মোবে। লাহে লাহে ডাঙিছা যুগটি,

এনে হেন লাগিছে মনত ! একেলগে

কত যে স্মৃতিৰ হেঁচা পৰিছে প্ৰাণত !—

পৰা নাই কোনো কথা ভাবিব স্মৃতিৰে ।

ভথাপি নিশ্চয় ঋণী তোমাৰ কাষত

বৃক্ষহীন ই জীৱন-পুষ্পৰ কাৰণে ।

সেইদৈখি কৰিলোঁ প্ৰতিজ্ঞা, অচিৰতে

সম্ভবক বধ কৰি ছুইবো স্মৃতিৰ

উলিয়াম প্ৰথমে উপায় । তাৰ বাবে—

বতি—তাৰ বাবে দিহা মই কৰিছোঁ সকলো ।

এতিয়া প্ৰতিজ্ঞাবদ্ধ তুমি, সম্ভবক

বধিবৰ বাবে । তেনেহলে শুনা মোৰ

উচিত যুগুতি । তোমাৰ বিহনে কেৱে

সম্ভবক নোৱাৰে বধিব । কিন্তু জানা,

জন্তন, মোহন, শত মৃগাৰ বলেৰে

দেহৰ ববত এই সম্ভব অমৰ ।

পিছে মই শিকাম তোমাক, এনেকুৱা

বণৰ কৌশল, তাৰে বলেৰেই তুমি

সম্ভবক বধি হেলান্ধে, পিছুমাত্ৰ

সকলোৰে কাৰলই ঘাৰা যুক্ত হই ;

যদি কোৱা, যাক য়ো তোমাৰ লগত ।

প্ৰহ্মান্ন—তুমি ? তুমি কিয় নাৰাখা লগত যোৱ

জীবন-পালিকা ? তুমি দারী মোব এই
 অস্তিত্ব বাবে ; যদি হে নোহোৱী মাতৃ,
 ধাত্ৰী তেন্তে তুমি মোব এই ক্ষয়ব ।
 তোমাব পৰাই মোব গভীৰ আত্মাবে
 আবৰা অদ্বিত এক জীবন-বহস্য
 উলটিওঁ হোৱাব আশাই, সুদূৰত
 মাৰিছে ভুমুকি । সেইদেখি, যেয়ে হোৱাঁ,
 আই! দুয়ো আধা-চিনাকীয়ে কৰোঁগই
 বহি চিন্তা উভয়েৰে মুক্তিৰ উপায় ৷
 দুয়ো ওলাই যায় ।

দ্বিতীয় দৃশ্য

দাবকাৰ ৰাজ্যমন্ত্ৰঃপুৰ

কন্নিণী—প্ৰাণেশ্বৰ ! সপোনত হয় কোনোজন
 সমাগবা ৰাজ্যৰ ঈশ্বৰ ; কোনোৱেবা
 হেৰুৱাই ৰাজ্যধৰ্ম, ডাই-বন্ধু আদৰব,
 কান্দে ছবাবা'ৱে ; কোনোৱে বগায় ওখ
 পৰ্ৱতৰ টিঙ, কোনো পৰে ভাবপৰা ;
 এনে হেন সপোনৰ লীলা সচা বুলি
 পাৰিনে মানিব ? আঁছেনে অশ্লথ সাব ?

কৃষ্ণ—সমাজিক মনৰ ভাওনা । কৰ্ম্মময়
 বিবৰ্ণ-জগালে অকপো আহৰি ক'তো

নিদিয়ে মনক ; চৌপনিভ হৈগ পাই
 সেই মনে, দিনৰ বহুহা দৰে, ঘাতি,
 মুকলিমুৰীয়া হই ভ্ৰমে এনে ঠাই
 য'ত ভাৰ প্ৰবেশৰ নাষ্ট অধিকাৰ ।
 কেতিয়াবা আহি পৰে মন-দাপোনত
 ভবিষ্যৰ বহুস্তৰ ছাঁয়া ; কেতিয়াবা
 মন বা দেহৰ, বিকাৰ হেতুকে দেখে
 নানা বিতীৰ্ষিকা আৰু নানা বেমেজালি ;
 এইদৰে সপোনৰ আছে নানা ভাগ ।

কস্মিনী—প্ৰাণনাথ ! আজি কত বছৰৰ শেষ !
 অতীতত জাহ গল দুৰ ভবিষ্যত,
 ভৰপে ভৰপে স্মৃতি ঢাকে বিন্দুভিয়ে ;
 ভেঙে, প্ৰভু ! কিয় নাতৰে মনৰপৰা
 পবিত্ৰ সি ছবিখনি প্ৰথম পুত্ৰৰ ?
 কিয় বাক সিয়ে মোৰ সপোন-নাশক ?

কৃষ্ণ—কি দেখিলা সপোনত পুত্ৰৰ বিষয়ে ?

কস্মিনী—বিচিত্ৰতাময় সি সপোন ! দেখা পালোঁ,
 পুত্ৰ মোৰ সাক্ষাৎ মদন ; যৌৱনত
 দিছে ভবি, সুবলিত স্মৃঠাম শৰীৰ ।
 লগত লুক্ষৰী এটা নাবী, কপে-কপে
 নিকপমা, বয়সত অনন্ত-যৌৱনা ।
 চুচুক-চমক কৰি আতি লললাসে
 চাপিলেহি কাষ মোৰ ; দেখি দুয়োটিকে,

আনন্দত বাগবিল দুধাৰি চকুলো।

অভাগিনী! সাৰ পাই উঠিলে। এনেতে।

কৃষ্ণ—ওনা, সতি, সম্ভৱ বা অসম্ভৱ কথা

আপেক্ষিক সভ্য মাথোঁ। অসম্ভৱো জানো

কেতিয়াবা সম্ভৱ নহয়? সেইদৰে

সম্ভৱো তো অসম্ভৱ হয় কেতিয়াবা!

সদায় অদূৰদৃষ্টি নৰ; আদি-অন্ত

নোৱাৰে ধৰিব; ভাবিও নোৱাৰে চাব

দৃষ্টিৰ আঁৰত থাকি অদৃষ্ট শক্তিয়ে

দেখুৱায় অভিনয় কৰ্ত্ত বহুতৰ।

কন্নিণী—বাক, নাথ! আপোনাবো কেতিয়াবা জানো

প্ৰথম পুত্ৰৰ কথা নপৰে মনত?

কৃষ্ণ—কিয় নপৰিব, শ্ৰিয়ে! কিয় নুপৰিব

পিতাৰ হৃদয় নিজ পুত্ৰৰ কাৰণে?

সেই বুলি, নুজাবিবা শোক মোৰ আক;

নিদ্ৰিবা আগত আঁৰি মোৰ অতীতৰ

ভয়লগা দুখৰ ছবিটি। সুবুজিলে।

আজিস'কে, প্ৰাণসম প্ৰথম পুত্ৰক,

হৰি নি ইমৰে কোনে শত্ৰুক শালিলে।

মানুহৰ জন্ম ধৰি এইদৰে, শ্ৰিয়ে।

অসহনি সহ্য শব শতেক শোকৰ।

হুয়ো ওলাই যায়।

তৃতীয় দৃশ্য

সম্ভবৰ ভিতৰ চ'ৰা

প্ৰহ্লাদ অকলে

প্ৰহ্লাদ—কোন মই ? মোৰ আদি-অন্তৰ কাহিনী
এতিয়াও অবিদিত মোৰ । ধুমুহাত
উৰি পৰা চৰাই পোৱালী এটি যেন
ময়ো একি দুৰ্ভাগীয়া প্ৰাণী !—সঃসাৰৰ
কুপাপাত্ৰ ॥ আক এই মায়াবৃত্তী, দেহি !
সচাকৈয়ে এওঁ মায়াবৃত্তী । ভাবিছিলোঁ,
জনমদায়িনী তেওঁ, সম্ভব জনক ;
কিন্তু তেওঁ কয় দেখোঁ বিপৰীতভাৱে !
মানিম নে ভেস্তে থাক বিচিত্ৰভাষয়
এই মায়া-শূন্যবোৰ কথা ? বাক, মই
নামানো জানিবা, তথাপি কৰ্তব্য মোৰ
আদেশ পালন কৰা মাতৃ-স্বৰূপিনী
এই সাধ্বী বমণীৰ ! আক এটি কথা,
হোৱা হলে মায়াবৃত্তী এই সম্ভব
আপোন তিকতা, নথকাহেতেন একো
মোঁৰ প্ৰতি সম্ভবৰ ঘোৰ বৈৰী ভাব,
এনে বড়বল কিয় কৰিলেহেতেন
ইয়াৰ বিৰুদ্ধে এই-সতী বমণীয়ে ?
যাওক সি কথা ; প্ৰতিজ্ঞা-আবদ্ধ মই,

সম্ভবক বধ কবি প্রতিজ্ঞা পূৰ্ণাম ।

(প্রকাশকৈ) সম্ভব ! দুৰ্জ্জন সম্ভব ?

(নেপথ্যত)—কোন সিটো ? কোনে মাতে মোক এনেদৰে ?

প্রদ্যুম্ন—যমব দূতৰ মাত তোৰ । আহ তই

সাজু হই সোনকালে মৰণৰ বাবে ।

(নেপথ্যত)—সচাকৈয়ে ! সচাকৈয়ে কাৰাবাৰ মাত ।

নোহে ভেষ্টে প্রহেলিকা ইটো ? বাক,

কোনে এইদৰে সিংহক গাতত আহি

জগাই তুলিছে ? মৰণক মাৰ্ত্তে কোনে ?

প্রদ্যুম্ন—পাপিষ্ঠ দুৰ্জ্জন ! বুজা নাই এতিয়াও—

মৰণেহে তোক এয়া মাতিছে চিঞৰি ।

হাতত তৰোৱাল লৈ সম্ভব সোমাই আহে ।

সম্ভব—ক'তা, কেও নাই দের্থো ? আছে মাৰ্ধোঁ সউ

নিবীহ বালক এটি ! কোনে মাতিছিল ?

প্রদ্যুম্ন—ময়ে মাতিছিলোঁ । তোক, দুৰ্দ্দতি অনুৰ !

তোৰ অত্যাচাৰ দেখি তাৰ প্রতিশোধ

লম বুলি যমৰূপে আহিছোঁ ময়েই ।

সম্ভব—কি বালক ! কোন তই ? কোনে বাক তোক

এনেকুহা কুমতি দিছিলে ? কিয় তই

এতিয়াও জীয়া অগনিভ জাপ দিব

খুজিছ মিছাতে ? .পলা তই এতিয়াও ।

প্রদ্যুম্ন—দুষ্টমতি । আত্মবন্ধা কব ততালিকে ।

পবিত্ৰী-হৰণ, শিশুহত্যা-চোকা আদি

সকলো পাপৰ হুক দণ্ড সমুচিত ।

সম্বব—সত্যকৈয়ে ডেডে, শিঙ ! যুদ্ধৰ সাজেবে
 সাজি উই আহিছ এতিয়া ? সম্বব
 পবাক্ৰম-কথা নাজানিলি আজিল'কে ;
 মবিলেও এই জ্ঞান যাৰ লগতেই !
 শিশুবধ, সুৰাপান, পৰিত্ৰীহৰণ
 পাপ বুলি ভয় সম্বব ? হাঃ হাঃ !
 পাপৰ মূৰত উঠি সম্ববে নিঙউ
 পৰিহাস কৰি আছে যম-দেৱতাক !
 কোন আছে বধ কৰে মোক ? বুদ্ধ কব !
 দুইবো বুদ্ধ হয় আৰু কিছু পৰম মূৰত সম্বব পৰি যায় ।

প্ৰহ্লাদ—চুৰ্দ্ৰাতি অশ্ব ! এয়ে তোৰ দস্তালিৰ
 শেষ পৰিণতি । ইয়ালৈকে মদনৰ
 ভিক্তাক হৰি আনি উই, কৰিছিলি
 সতীৰ নাশৰ এনে বিকল প্ৰয়াস ?

সম্বব—কৰিছিলে' বিকল প্ৰয়াস ? কিয় ? কিয় ?
 এতিয়াও মায়াৱতী আছে সতী হই ?
 সচা, তাই সতী ভাৰ্যা সম্ববাস্বব ;
 শতৰাব বতিপুখ লভি অশ্ববেবে
 নহয় আনৰ পত্নী তাই ।—কোন সেৱা ?
 প্ৰাণেশ্বৰী মায়াৱতী মোৰ ? আই! তুমি,
 অস্তিত্ব বেলিকা লভে' খন্তেক জিৰণি ।

বতি নোমাই আছে ।

বতি—সাৱধান, অৰোধ অশ্বব ! সাৱধানে
 কৰি কথা আজি । মদনৰ সতী ভাৰ্যা

বলেবে ভাবিল ডাই ; হুগেবে জিকিলোঁ ।
 কিন্তু তোক ! শুন ডাই স্বপ্ন কাহিনী ;
 মরলক কলকলিঙ্গ হির হই
 কি জানবা কুন্তি হয় এটি পাভব ।
 স্বপ্ন বচন মোব,—কব নাই ডাই
 কোনো দিলে বড়িষুথ বড়িষ লগত ;
 ঘটাই ময়েই জোক মনব বিকাব
 বাধিছিলোঁ তোক আঁতবাই ; নবকব
 কীট ভয়ে, আছিলি আপুনি পটি ভোব
 আপোনাৰ পাপপূৰ্ণ বতি-কল্পনাড ।

স্বপ্ন—বুজিছোঁ একেবি মই । অস্তিম সময়
 নচপাহেভেন কাব, কিবা তরুণ
 স্বপ্ন বুলি, পবিলোঁহেভেন গই মই
 কববাত আপুনি উকবি । তাব কাল
 উকলিল, এয়ে মই মৃত্যুৰ কোলাত ।
 কিন্তু এটি দুখ মোব যাব লগতেই ;—
 আছিল দেহৰ বব, কক্ষৰ ঔষম বিনে
 কাবো হাতে মৃত্যু নাই মোব ; কিন্তু আজি
 পবিল দেহৰ ফাকি ধব হাতে হাতে ।

বতি—নহয় দেহৰ কথা মিছা । নিচিনিলি
 এভিরাও, এয়ে ধে কালব বৈবী ভোব
 কক্ষ ঔষমাত কল্পিত ভব ।
 আছিল পানীক-গবা মাহৰ-পেট ;

ভাষণটা পাই তোমার খাতিয়ে বসে
 সম্মানক ক্ষণে পালিয়ে গিয়ে।
 সম্ভব—বুজিব যাকী আক নাই। কিন্তু হায় !
 বুঝা হল খব বেলিকাই। শুধু যদি
 অসম্ভব যেতিয়া নিজের, তেতিয়ানো
 বুজিলে কি হবে ? দেখেছ অল্প মায়া !
 বড়োহত মিলি অহা আকাশবাণী
 লগতেই প্রাণবাহু যাব খোজে পমি !
 কিন্তু ই অন্তিম কোলা কাক স্মরণিম ?
 প্রহসন—অন্তিম বেলিকা তোমার শত পাতক
 মেঘের মাঝেদি আশ্রয় একেবি জ্যোতি
 খুজিছে ওলাব। কিন্তু ই জীবন-সূৰ্য্য
 অন্তিমিতপ্রায় ; সেইদেখি সিকন্দর
 কবগই নহ আবাধনা। যা সম্ভব !
 তবোহাণব দাপড সম্ভব হুহোবা হয় ; প্রহসন ওলাই যায়।

চতুর্থ দৃশ্য

অসম্ভাব্যতা

ইহা সকলে কিবা ভাবি চিত্ত-ব্যাক ; নাকি বোলাই আছে।
 ইহা—সম্ভাব্য জগতি, দেহাধি। হঠাৎই
 কিবা উল্লেখ্যাবে থাক দিলে দেখা আহি ?

নাবদ—গাহবিলা, অর্পণাজ ! মদনব কথা ?

দেহব কাবণে কি যে মহা আত্মদান

কবিছিল মদন-বভিয়ে ; তাব কিবা

প্রতি-উপকার, কবিলেনে দেহভাই ?

ইন্দ্র—শুনিছো মদনে হেনো পুনব জনম

অচিবে কবিল লাভ করিগী-গর্ভত !

নাবদ—অচিবে কবিলে লাভ ; কিন্তু তাব সেই

জনম-কাহিনী ঢকা মায়া-আত্মবণে !

বভিয়ে স্বামীক আক কুকই পুত্রক

নোহাবে চিনিব নিজ পতি-পুত্র বুলি ।

বলা যাওঁ, পিতামহ ব্রহ্মাব লগত

কুকক অঞ্জলি দিওঁ অভিবাদনব ;

বভিকও কৃতজ্ঞতা জনাওঁ দেহব !

ইন্দ্র—অতি সজ কথা, দেহব ! গলে আমি

স্বকপতে কবা হব কর্তব্য আমাব ।

হুয়ো ওলাই যায় ।

৭ম অঙ্ক দৃশ্য

৭ম অঙ্ক দৃশ্য

দুত—দণ্ডহতে দাসে প্রভু, জনাওঁ প্রণাম ।

কুক—কিনো, দুত ! কোন আছে দুহাবত বই ?

দুত—এটি ডেকা দুগঠিত সর্গাদনুর্ভব ,

দগতেই এগবাকী শুধনী তিজ্ঞতা ।

কৃষ্ণ—এতিয়াই আন মাতি সেই যুঁহুক ।

দূত ওলাই যায় ; এহুয় সোমাই আহি দেৱা জনায় ।

কৃষ্ণ—কোন তুমি অনুৰ যুঁহুক ? সচাকৈয়ে

শৰীৰৰ বিজোপন গঢ়, আৰু ভাঙে

প্ৰতিবিন্দু পৰা দেখি অজ্ঞবাতমাব,

অধিম নে, ডেকা তুমি দেৱ নে মানৱ ?

এহুয়—জীৱন-বহন্ত, এহু, যোৰ বোপমৰা

অতীতৰ অজ্ঞান আন্ধাবে আছে ঢাকি ।

জনকচৰ্ভগা মই, নাজানো সঠিক

জীৱন বৃত্তান্ত মই নিজেই নিজৰ ;

জানো ইয়াকেই, ঠেকহিগা শ্ৰাণী মই ;

ডাঙৰ-দীঘল হলো অতি দয়াশীলা

এগৰাকী নাৰীৰ হাড়ত ; ভেৰে মোক

সম্বৰ নামেৰে এটি অনুৰৰ নিজ

স্বৰভেই লুকুৱাই কৰিলে পালন ।

কল্পিতী—শ্ৰাণনাথ, সচাকৈয়ে হৃদয়ত মোৰ

পুনৰ ধৰিছে আহি শোকে ধুন্ধা মাৰি !

পিছুমাতৃহীন এই অনুৰ ডেকাটি

দেখি মোৰ লাগিছে পুডুউ । দেখি অই,

যদি আছে বোপাটিৰ পিছুমাতৃ হুয়ো

আজিও জীয়াই, আমাবেই দৰে বাক

কভনো কান্দিছে চাপে' হিয়া চাকুৰাই !

পোনা মোবো থকা হলে আজি জনতত

নহলহেভেন জানো চকল ইদৰে ?

প্রভু, নাছিল পোনাঘো জায়ে। ইদবেই
শবীর শ্যামল বরণ, অধবন
বক্তিয়া যথু, দেহব গুঠাম জাব ?

কুক—বুজিছোঁ সকলো, প্রিয়ে ! তথাপি অচিন
ডেকাব আগত কিয় কবা মোহ এনে ? —
পাছে বোপা, নাজানিলা ভেস্তে তুমি কোন
সেই দয়ালু ভিকতা ? কিয় বাক ভেওঁ
লুকুয়াই সহভনে পালিলে ভোমাক ?
নকয়, নডুবা ভেওঁ নাজানে একোটক ?

প্রহ্লাদ—কয়, সচা ; কিন্তু কয় অতি আচরিত ।

কুক—কিনো কথা কয় ভেওঁ এনে আচরিত ?

প্রহ্লাদ—মনে মোষ নামানে প্রভায় । ভেওঁবেই
ইজিভতে সম্বক বধি এতিয়াই,

মীমাংসাব হেতু, আপোনাব কাশলই
আজিহোঁ দুইও ; বাহিবত আছে ভেওঁ ।

কুক—কিয় বাহিবত ? মাতি আন। এতিয়াই ।

প্রহ্লাদ ওলাই গৈ পুনব সোমাই আছে ।

প্রহ্লাদ—ব্রহ্মা, মহেশ্বর আমি দেহভাসকল
আহিছে বিচারি এয়া প্রভুব সাক্ষাৎ ;
দেখি মই আহিলেঁ। উলটি সেইবারে ।

কুক—ব্রহ্মা মহেশ্বর আমি দেহভাসকল ?

এনেতে শকব, পার্জতী, ব্রহ্মা, নাবদ, ইন্দ্ৰ আমি দেহভাসকল
আব লগতে বতিও সোমাই আছে । সকলোয়ে ঐক্যকর
অভিবাদন জ্ঞায় ।

কুক—সকলোটি একে সময়তে! কিয় আজি
ত্রিলোক উন্নত কবি এইমতে বাক
সকলোটি আহি পাজা একে সময়তে ?
কোৱাঁ কোনো ঘটিছে বিঘট ? নহলেনো
কি কাৰ্য্যৰ হেতু মোক জনোৱা আহ্বান ?
কোন ইগৰাকী নাবী আহিছে লগত ?

শঙ্কৰ—পুনৰাই আপোনাক হেৰোৱা পুত্ৰক
লাভ কৰা বাবে, আহিছে। অজলি লই
সকলোৱে অভিনয় অভিবাদনৰ।

কুক—কিবা কোৱাঁ ? কোন ঘোৰ হেৰোৱা জনম ?
আজি সেই কঙনিম হল,—পাৰ হই
গল কত বাশি বাশি কাল-নাগৰৰ
চউবোৰ গবজি গবজি, হেৰুৱালে।
যাক আমি তাৰ বাবে উপহাস কৰি,—
কিন্তু বাক হেৰুৱালে, সিভো কোনো দিনে
নাছিল উলটি ! ক'জনো দেখিলা তাক ?

ব্রহ্মা—কিয় পক-চেঙে এনে দেখায় আমাক ?
এই বুঢ়কেই সেই হেৰোৱা জনম,
আক ইগৰাকী, বড়ি, ধোৱাৰী পুত্ৰৰ।

কুক—দিনৰ সপোন দেখুৱাই, নকৰিলা
বিন্নাকুল এনে ! ভাঙি কোৱাঁ কথা মোক।

ইন্দ্র—বাটলতা নাই এঁকো এতু ! আমিও যে
সাক্ষী সাক্ষী জন্ম সেই দীৰ্ঘ কালিনীৰ।
কতকাল গল,—বিগিৰি বিগিৰি—কামে।

পৰিছে মনত সেই কথা । সি কালভ
ভাবক আছিল মহা ছুদাস্ত শত্ৰুক
দেহভাব ; বুজিছিলেন। ব্রহ্মার কাষত
ভাবক-বধব বাবে উপায় এদিন ।
ভাব পাছে দেহব মজল বাঞ্ছা কবি
কামদেহ তন্ত্ৰ হল হবব কোপত ।

পার্বতী—আত্ম-সমর্পণ করৌ বুলি অগনিভ
হইছিল সাজু বতি ; এনেতেই এটি
আকাশী-বাণীয়ে উচ্চাবিলে বজ্রশ্রুবে
পুনব মদনে পাব প্রাণ । তাকে শুনি
ক্ষান্ত হল বতি, নকবিলে আত্মহত্যা ।

নাৰদ—ভাব পাছে হবি নিলে সম্ভবে বক্তিক ;
পবিত্রতা ধর্ম তাতো বাধিলে বতিরে ।
ইকালেদি আই কঙ্কণীৰ গর্ভরূপে
মদনে ললেহি ষিঙ, ধবিলে জনম ;
সুভিকা যবব পবা হবিলে সম্ভবে ।
ভেড়িরাবে পবা পুত্রভারে তুলি-তালি
বতিরে স্বামীক লাভ কবিছে ইদবে ।

কুক—আচবিত্ত । আচবিত্ত সকলো কাহিনী ।
এটি মহা স্বপ্ন যেন লাগিছে মনত ।
তথাপিও মানিছৌ প্রত্যয় । হবগৌরী,
প্রজাপতি ইজ্ঞ আকনাযব, সন্ন্যাস
আশিবিছৌ প্রাণতবি পুত্র লাভ কবি ।
ভেঙে থেবা আঁধী পুত্র ঘোব, আঁধী আক

দেহব বোহাবী মোব——

বতি-প্রহ্লাদই কক-কল্পিনীৰ সেবা কৰে ।

তোমাৰে কাৰণে

পুত্ৰৰূপে পোনতেই পালে। মননক ;
 দ্বিতীয়তো মোব, উদ্যাবিল। তুমিয়েই
 হেবোৱা পুত্ৰক । তোমাৰ ই পতিভক্তা
 গুণব গৰিমা চিৰস্বৰ্গীয় হই
 থাকিব বিশ্বত । আক সেই পুণ্যভূমি
 য'ত কামদেৱে পুনৰ লভিলে ৰূপ,
 দেহব হকত দানি কীরন-আভি,
 অস্তীৰ পবিত্ৰ তীৰ্থৰূপে জিনিকিব
 পৃথিবীত নত দুগলই । যত সেই
 দেহতাৰ লীলাভূমি, শান্তি-নিকেতন
 প্রকৃতিব ; মানৱৰ জ্ঞান-মন্দিৰ
 পৱিত্ৰ ভবান হব সেই কামৰূপ ।

দৃশ্য পট মলনি হয়

অষ্ট দৃশ্য

প্রহ্লাদ-বল্লভ বৃন্দ-বিনয়

স্বৈত

কবর দিরা। বুঝি নতুন

প্রেমের বাগেবে,

(যোব) গোটেই জীবন উঠক জিনি

মিছক গানেবে ।

ইকল ফসাই পবান-তর,

কবী মুক্তর প্রতি অশ্রু

বুঝাই ফোনার কবর-কেশ

মধুয ভানেবে ।

বকি-শব্দ আজি ই মিলন

• থাকক নিবধি,

আনন্দ পান বজ্রক অতল

কবর পবনি ;

পূবক আজি প্রাণের কুবা,

অনন্ত কাল লাপুক তবা ;

পান করৌ মিলন-হুবা

ইকল আচরবে :

PLEASE DON'T

**UNDERLINE, MARK, DAMAGE OR TEAR
ANY PAGE OR PICTURE.**

নতুন গড়ন নতুন কবিতাৰ পুথি

মুকুতা

“সবহভাগ কবিতাত অসমীয়া সাহিত্যৰ একনিষ্ঠ সেৱক মুকবি নেওগদেৱৰ স্বভাৱ-মূলত আবেগৰ আকুলতা আৰু গভীৰ আন্তৰিকতা ফুটি উঠিছে। “বকুল বনত বহি” টোকা আবেগৰ চকুলোৰে এই মুকুতা বচি তাৰে মালা এধাৰি কবিতা জীৱনৰ লগ-বীলৈ উহুৰ্গা কৰা “অৰ্পণ” কবিতাটি মূৰলা হৈছে। এধানমান হলেও, মুকুতাই অসমীয়া সাহিত্য ভঁৰালৰ সম্পদ বঢ়োৱাত আমি সন্তোষ পাইছোঁ।”

—অসমীয়া

“আঠাইছটি চতুৰ্দশপদী কবিতাৰ এখন ধুনীয়া সৰু কিতাপ। নেওগদেও বয়সত নবীন হলেও গদ্য পদ্য বচনাত অসমীয়া সাহিত্য ক্ষেত্ৰত এগৰাকী নামজলা লিখক। অসমীয়া সাহিত্য ভঁৰাললৈ দিয়া তেখেতৰ জালেখিনি বহুমূলীয়া দানৰ ভিত্তত, “মুকুতা” খনিও, আকাৰত সৰু হলেও, অত্যন্ত মূল্যবান দান। “মুকুতাৰ” কবিতা এটাইটিয়েই উপভোগ্য হৈছে। বিশেষকৈ ‘সাধক’, ‘পুৱাৰ প্ৰিয়া’ ‘প্ৰেমৰ গৌৰৱ’ ‘চতুৰ্দশী’ ‘সমিধান’ আদি মোটাদিয়েক কবিতা আমাৰ বৰ ভাল লাগিল। আমি সাহিত্যা-নুৰাগী আৰু কাব্যমোদীসকলক একোখনি ‘মুকুতা’ কিনি পঢ়িবলৈ অনুৰোধ কৰোঁ। নেওগ দেওকোঁ ঠাটো ফেন অসমীয়া সাহিত্যৰ ভঁৰাললৈ এইদৰেই তেখেতে একোটি আপুৰুগীয়া আৰু মূল্যবান দান সাজে-সমজে দি থাকে।” — বাতৰি

“নেওগৰ কবিতাৰ নকৈ এৰাশোধ আৱশ্যক নাই।” — বাবী

একে গ্রন্থকাবৰ প্ৰকাশিত

১।	মুকুতা (Sonnets)	...	...	৭০
২।	মালিকা (An Elegy)	...	...	১০
৩।	সঁকুৰা (Songs)	...	...	১০
৪।	ভোগজৰা (Nursery rhymes)	...	...	১০
৫।	মানতী (Short poems)	...	...	১৭০
৬।	আকুল পথিক (Amorous ballads)	...	...	১৭০
৭।	দীপাৱলি (Short stories)	...	...	১৭০
৮।	খুপিতৰা (Short poems)	..	...	১০
৯।	কাম-ৰূপ (A mythological drama)	...	...	১০
১০।	ইন্দ্ৰ ধনু (Longer poems)	...	...	১০
—(Do. in each pucca bound copy)				৫০

শ্ৰীমতা আকালীতৰা মেহগৰ

১।	আলিবাৰা (From "Arabian Nights)	...	১০
----	--------------------------------	-----	----

কিতাপ পোহাৰ ঠিকনাঃ—(১) গ্ৰন্থকাব, বোম্বাই ।

(২) বৰকটকী কুন্সাবী, বোম্বাই ।

(৩) বিহাৰাবী এণ্টেলী, ডিব্ৰুগড় ।